

Journal
of
Turkish
Language and Literature

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ İLE YAZILMIŞ AĖVĀL-İ MEVT ADLI ESER ÜZERİNDE BİR DİL İNCELEMESİ

Ümran YAMAN¹

ÖZET

Bu makalede, Mahmûd isimli bir şair tarafından Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış, konu bakımından birbirinden farklı toplam beş manzume üzerinde bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Giriş kısmında manzumelerin bulunduğu yazmanın tavsifi yapılmış, ardından dil ve üslup özellikleri hakkında genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir. Daha sonra manzumeler dilbilgisi bakımından bir incelemeye tâbi tutulmuş ve metin transkripsiyonlu olarak Latin harflerine aktarılmıştır. Makalenin sonuna metnin tıpkıbasımı eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, ölüm, cehennem, bulut, Hz. Muhammed

A GRAMMATICAL ANALYSIS ABOUT AN OLD ANATOLIAN WORK “AĖVĀL -İ MEVT”

ABSTRACT

In this article, five poems in different subjects written in Old Anatolian Turkish by a poet named “Mahmûd” are examined. In the introduction of article, physical characteristics of the manuscript was dealt and after, an evaluation has been done about its language and wording. Afterwards, the poems have been analyzed with grammatical method and translated into Latin alphabet. Facsimile has been added at the end of the article.

Key words: Old Anatolian Turkish, death, hell, clouds, Hz. Muhammed

¹ Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. umranymn@istanbul.edu.tr

1. GİRİŞ:

Elyazması Metnin Özellikleri

Aḥvâl-i Mevt olarak adlandırılan eser, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda, 06 Mil Yz 6772/1 numarası ile kayıtlıdır. Yazmada dört ayrı eser bulunmaktadır. Bunlar sırası ile:

1. Aḥvâl-i Mevt (1b-15a)
2. Mi' râc-nâme'den bir sayfa (15b)
3. Gülşen-i Râz (16b-136b)
4. Kitâbu'l-Menâfi' (136a-143b) adlı eserlerdir.

Yazma 201x133-138x92 mm. boyutlarında olup çapa filigranlı kâğıda siyakat kırmazı ile yazılmıştır. Söz başları ve cetveller kırmızı mürekkeplelidir. Sırtı bordo meşin, satırları ebru kâğıt kaplı mukavva bir cilt içindedir. Yazma, 1991 yılında Şahin Kitabevi'nden satın alınmıştır.²

Aḥvâl-i Mevt şeklinde isimlendirilen 1b-15a arası bölümde aynı ismi taşıyan bir manzumeden başka *Şiir*, *Aḥvâl-i Bulut*, *Aḥvâl-i Tâmu*, *Aḥvâl-i Melekü'l-Mevt*, *Aḥvâl-i Vefât-ı Muḥammed Muṣtafâ ṣallallâhu `aleyhi ve sellem Seyyidinâ Muḥammed ve Âlihî Ecma' in* adlı başlıklar taşıyan beş manzume daha mevcuttur. *Aḥvâl-i Mevt*, bunlardan ilk sırada olanıdır. Tamamı aynı şaire ait olmakla beraber birbirinden bağımsız eserlerdir.

Kaynaklarda, üzerinde çalıştığımız manzumelerin sonunda “Mahmûd” şeklinde adını zikreden yazar ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Yazılış yeri ve tarihi metnin ilgili kısmında bulunmamakla birlikte aynı nüsha içinde yer alan ve aynı müstensihin elinden çıkmış olan Gülşen-i Râz adlı eserin istinsah tarihi H. 809 (M. 1406) olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla çalışmamıza konu olan kısım da bu şekilde tarihlendirilebilir.

Eserin Konusu

Aḥvâl-i Mevt adlı ilk manzumede, ölüm halinin ve bu sırada hissedilenlerin tasviri, mümin olan ve olmayan kulların ölüm ve sonrasındaki durumu, hayırlı ve kolay bir ölüm için Allah'a dua gibi öğeler bulunmaktadır.

Bundan sonra “Şiir” başlığı ile, dünyanın faniliğini anlatan altı beyitlik kısa bir manzume yer alır.

Arkasından gelen “Aḥvâl-i Bulut” adlı manzumede, bulutların hava olaylarındaki rolü; yağmur, kar, dolu gibi hadiselerin meydana gelişi ve bunlardaki hikmetler üzerinde durulmaktadır. Edebiyatımızda “bahâriyye”, “şitâiyye” gibi tabiatın belirli dönemlerini ve bu dönemlerin gerek dünyaya, gerekse topluma etkilerini dile

² https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=1663

getiren türler bulunmaktadır; ancak doğrudan tabiat olaylarının meydana geliş şeklinin ve bunların yaratılış hikmetlerinin kaleme alınması pek sık rastlanan bir hadise değildir.

“Aḥvâl-i Ṭamu” başlıklı dokuz beyitlik başka bir manzume, cehenneme gitme sebeplerinden kısaca bahsetmektedir. Cehennem ehli olan kişilerin dünyada ne gibi hal ve hareketlerde buldukları, nasıl işlerle meşgul oldukları konu edilir.

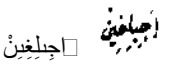
Bunun ardından “Aḥvâl-i Melekü’l-Mevt” adı verilen bir diğer manzumede mümin bir kulun ölüm hali ve Azrail’in kendisi ile konuşmasına yer verilir.

Son olarak “Aḥvâl-i Vefât-ı Muḥammed Muṣṭafâ” isimli manzumede Hz. Muhammed’e ölüm meleğinin gelişi ve ruhunu teslim etmeden önce ailesi ve çevresiyle olan konuşmaları duygulu bir biçimde aktarılır. Hz. Peygamber’in vefatı genellikle mevlidler başta olmak üzere Hz. Peygamberle alakalı diğer türlerde bir bölüm olarak anlatılır. Bununla beraber az da olsa onun vefatıyla alakalı olarak yazılmış metinler de vardır. Bu tür eserler genellikle “Vefât-ı Nebî” şeklinde isimlendirilmektedir. Vefât-ı Nebî türündeki söz konusu eserler üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır.³ Üzerinde yüksek lisans tezi yapılan Ârif’in ve Şeyyâd Hamza’nın Vefât-ı Nebî’leri de bu şekildedir. Ârif’in Vefât-ı Nebî’si, Mürşidü’l-‘Ubbâd adlı eserin 157b-207a varakları arasında, Şeyyâd Hamza’nın “Vefât-ı Ḥazret-i Muḥammed”i ise Şeyyâd Hamza’nın eserlerinin kayıtlı olduğu bir mecmuanın içinde yer almaktadır.⁴

Manzumelerde vezin kusurları fazlaca görülmektedir. Dil bakımından çok sade olup hacmine göre dar bir kelime kadrosuna sahiptir. Tekrarlara sıklıkla tesadüf edilmektedir. Bu özellikler de manzumeleri kaleme alan kişinin, dönemin ünlü şairlerinden biri değil de, daha ziyade öğüt verme amacı ile hareket eden, amatör bir şair olduğunu düşündürmektedir.

2. İMLA ÖZELLİKLERİ:

2.1. Ünlülerin Yazılışı:

α: Kelime başında elif+üstün ile gösterilmektedir. İlk hecede kullanılma eğilimi azdır: *acılığın*

(1b/7), *aḫmasa* (3b/15), *atmaduñ* (9b/4)

³ Bu eserlerden bazıları: İsa Baldemir, “Vefât-ı Nebî”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

Nurgül Özcan, “Molla Velî’nin Vefât-ı Nebî’si”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/2 Spring 2012, s.839-878.

Fatma Turhal Güler, “Şeyyâd Hamza’nın Vefât-ı Hazret-i Muhammed Aleyhi’s-salam Adlı Mesnevisi”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996 İstanbul, s.5.

⁴ Eserler hakkında bilgi için bkz. Nurgül Özcan, agm, s. 841.

Kelime içinde bazen üstün ile, bazen de elif+üstün ile; birkaç örnekte de elif+med ile gösterilmiştir: *bundan* بوندان

(9a/3), *ṭamu* طامو (6b/1), *ḳılan* قیلان (1b/1), *durayın* دوردین (13b/4).

Kelime sonunda elif+üstün veya güzel he ile gösterilmektedir: *bunca* بونجا (10b/1), *ḳıla* قیلا (9a/14), *varsa* وارسا (5b/1)

e: Kelime başında e ünlüsü elif+üstün ile gösterilmiştir: *evi* اوی (5a/13), *eksilür* زکسلا (5b/13), *ellertim* اللرتیم (9a/15)

Kelime içinde üstün, elif veya elif+üstün ile yazılmıştır: *gelince* گیلنجه (3b/6), *feriştayi* فریشتای (7a/7), *göreyin* گورایین (13b/5)

Kelime sonunda güzel he ile gösterilmiştir: *içinde* اچینده (9a/1), *yüce* یوجده (12b/6)

ı, i: Kelime başında elif+ye+esre veya elif+esre ile yazılmıştır: *iner-iken* اینیر-یکن (5a/8), *idüp* اییورن (13a/11), *işidüp* işidüp (2b/7), *içer* اچیر (3a/14)

Kelime içinde: ye+esre veya yalnız esre ile gösterilmiştir: *cigeri* چگیری (1b/2), *alış* alış (10b/1), *karşusına* قارشوسینا (8a/1)

Kelime sonunda ye+esre ile bulunmaktadır: *bağrı* باغری (12a/14), *eyitdi* اییتدی (11a/12)

o,ö,u,ü: Kelime başında yuvarlak ünlüler elif+vav ile yazılmıştır: *olmayavuz* اولمایاوز (2a/1), *öliser* اولیسیر (3a/2)

Kelime içinde ötre veya ötre+vav ile yazılmıştır: *olduḳ* اولدوḳ (8a/9), *ḳodı* قودوی (12b/9)

Kelime sonunda vav+ötre ile yazılmıştır: *ḳutlu* قوتلو (7a/9), *sevgülü* سولگولو (8a/2)

Hemzenin (ء) kullanımı

Birkaç kelimedede bir yazım özelliği olarak akkuzatif hâli ekinin yardımcı ünlüsü için “y” yerine hemze (ء) işareti kullanılmıştır. Gerek Eski Anadolu Türkçesi, gerekse Osmanlı Türkçesi dönemine ait metinlerde zaman zaman karşımıza çıkan bu durumu Ümit Tokatlı şu şekilde açıklamıştır:

“Arapça ve Farsça kısa ünlüler hareketlerle gösterildiklerinden, kelime sonunda e(a) ünlüsünü, kelime sonunda yazıldığı şekliyle temsil etmesinden dolayı, h harfine, yazıda olan, okunuşta olmayan anlamında *hâ-i resmiyye* ismi verilmiştir.

(...)

Hâ-i resmiyye ile biten isimlere eklenen Farsça tamlama ekinden önceki yardımcı y harfinin kelime sonunda yazıldığı şekli *küçültülüp hemzeye benzetilerek*, hâ-i resmiyye üzerinde yazılması, yanlış çeviri-yazılara yol açmış ve bu yanlış umûmileşmiştir.

Ünlü ile biten isimlere eklenen Türkçe *akkuzatif eki* de bazen aynı imlâ ile yazılmıştır. Ama bu işaretin *hemze* ile karıştırılması sonucu, “...dīv bu kazaziyye’i işitdi...”, “... bu kazaziyye’i anlara bildürdi...” gibi çeviri-yazılara rastlanmaktadır.” (Tokatlı 1996: IX)

Burada belirtildiği gibi hemze ile gösterilen akkuzatif hâli eklerinin yardımcı ünlüleri metnin transkripsiyonu esnasında “y” ile yazılmıştır: *kişiyi* كيشيو (2a/12), *nesneyi* نسنهيو (5b/15)

2.2. Ünsüzlerin yazılışı

b-p: Metinde b sesi (ب) ile gösterilmiştir: *bağladuñ* باغدوڭ (8b/15), *başına* باشینه (2a/14), *bekledi* بکلدی (4a/15).

Metinde p harfi (پ) ile başlayan tüm kelimeler alıntı kelimelerdir: *pāk* پاک (3b/13, 13a/11), *pārelenüp* پارلنوب (3b/15), *pāyidār* پایدار (14a/1, 14b/11), *pes* پس (4a/3), *perdesine* پردسینه (4b/7), *peygāmbēr* پیغامبر (12a/15, 13a/3)

Bunun yanında bugün p sesi taşıyan bir kelime b (ب) harfi ile “bādişāh” şeklinde yazılmıştır: *bādişāh* بادیشاه (1b/5, 2b/5, 3b/9, 7a/15)

Gerundium eki genellikle b harfi ile yazılmıştır: *girüp* گوروب (7b/2), *ölmeyüp* اولموب (9b/8). Bununla birlikte p ile yazılan örnekleri de bulunmaktadır: *ayrılıp* ایریلوب (1b/10)

c/ç: Metinde ç sesi için hem (چ) hem (چ) harfi kullanılmıştır: *üç* (2b/12), *içinde* (3a/3), *çekeler* (3a/8), *ölmegiçün* (2a/1), *çııkup* (5b/10), *çalıkulardan* (9a/11), *uçar* (2a/3)

Ancak temayül (چ) kullanımına olmuştur. “c” sesi için 130 (چ) kullanımına karşın metinde yalnızca 14 yerde (چ) kullanılmıştır.

d-t: Metinde kelime başında d-t yazımında bir düzensizlik vardır. Aynı kelimelerin hem d’li hem t’li kullanılışları mevcuttur: *durayın* (13b/4) ~ *turalar* (7a/13), *dutar* (5a/9) ~ *tutsa* (3a/4), *duyısar* (4a/13) ~ *tuyar* (2b/11), *degüre* (9b/11) ~ *tegürem* (11a/9)

3. SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

3.1. Ünlü Değişmeleri

e/i değişmesi: Türkçede imla sebebiyle tespit edilmesi oldukça güç olan çok yönlü e/i değişiklikleri konusunda bazı araştırmacılar, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde i ile yazılan sesi kapalı e (é) olarak okumayı tercih etmişler, bazı araştırmacılar da ortada kesin bir delil olmaması sebebiyle i ile yazılan bu sesi yine i ile okumuşlardır (Özkan 2000: 100). Ancak başlangıçtan beri Türkçenin her devrinde bu iki değişimin yan yana ve karışık biçimde bulunduğunu da unutmamak gerekir (Ergin 2000: 79). Bu değişimin Batı Türkçesindeki seyri şu şekilde açıklanır: Eski Anadolu Türkçesinde kelime başında ve ilk hecedeki “i”lerin çoğu Osmanlı Türkçesinin son devirlerinde ve Türkiye Türkçesinde “e” olmuştur (Ergin 2000: 80).

Metin e-i meselesi bakımından değerlendirildiğinde bugün Türkiye Türkçesinde “e” şeklinde telaffuz edilen bazı kelimelerin burada Eski Anadolu Türkçesinin genel özelliğine uygun olarak i’li (elif+ye) biçimde yazıldığı görülmektedir:

di (2a/15), *dir* (5a/1), *diril* (5a/1), *giç* (3a/5), *ir* (1b/11), *ireş* (11b/13), *iriş* (6a/7), *itdür* (1b/5), *iy* (1b/2), *yi* (4a/13), *yigle* (4a/15), *yil* (5b/2), *yimek* (4a/13), *yiñ* (13a/5), *yir* (2b/14).

Bununla birlikte Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde “i”li şekillerine bir hayli rastlanan bazı kelimelerin de “e” tarafında olduğu tespit edilmiştir:

besle- (3b/6), beş yüz (7a/8), bez (3b/15), bezdür- (8a/3), beze- (6b/7), bezek
  (6a/10), çek- (3a/8), deg- (7b/10), degşür- (5a/12), degül (4a/8), degür-
 (9b/11), dek (2a/1), derneşdür- (5b/15), el (9b/15), er (7b/15), eri- (4b/8),
 esenle- (8b/11), esenleş- (8b/12), eşle- (9a/8), eyü (14a/4), tegür-
  (11a/9), yeñ- (12b/14), yene (5a/9), yer (2b/12), yetiş- (7b/14).

Ayrıca aynı kelimenin hem i hem de e olarak yazıldığı ikili (alternans) kullanımlar da bulunmaktadır:

derneşdür- (5b/15), - dir- (5a/1), diril- (5a/1), bez (3b/15)- biz (3b/13), geç- (2a/11) - giç- (3a/5), yir (2b/14) - yer (2b/12).

Söz konusu örnekler nicelik bakımından değerlendirildiğinde metnimizde i'den e'ye geçişin ilerlemiş olduğu sonucu meydana çıkmaktadır. Bu da metnin muhtemel istinsah tarihinin (aynı nüsha içinde yer alan ve aynı müstensihin elinden çıkmış olan Gülşen-i Râz adlı eserin istinsah tarihi olan M. 1406 yılının), aynı zamanda telif tarihi olduğu ya da telif tarihinin istinsah tarihine yakın olduğunu düşündüren unsurlar arasında yer alır.

3.2. Ünlü Uyumu

Kalınlık-İncelik Uyumu:

Türkçenin temel ses uyumu olan kalınlık-incecik uyumu, Eski Anadolu Türkçesinde en geniş şekilde uygulanır (Gülşevin, Boz 2013: 39). Metnimizde de kalınlık-incecik uyumu hâkimdir.

ayırmasun (1b/15), *bezdürel* (8a/3), *yaradılmışda* (4a/2), *yüzlerini* (11a/15), *boyanur-ıduḳ* (8a/8).

Bu devirde tartışılması gereken uyumdan çok uyumsuzluklardır (Gülşevin, Boz 2013: 39). Metnimizde de Eski Anadolu Türkçesinde uyum dışında kalan bazı eklerin bulunduğu sözcükler görülmektedir:

+iken (Gerundium eki): *yoğ-iken* (5a/10), *tağnıḳ-iken* (5b/3)

+IK (İsimden isim yapma eki): *faḳırlıḳ* (7a/1)

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu:

Eski Anadolu Türkçesinin bir özelliği olarak, metnimiz düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından yuvarlaklaşmanın hâkim olduğu bir metindir. Uyumsuzluk gösteren bu yuvarlaklaşmanın bir kısmının sebebi açıklanabiliyorsa

da, bir kısım kelimelerde görülen yuvarlaklaşma henüz bir sebebe bağlanamamaktadır (Özkan 2000: 101).

Uyumsuzluk iki yerde karşımıza çıkmaktadır:

1. Kelime tabanında
2. Eklerde

Kelime Tabanında Uyumsuzluk

ḥāḫḫunı حَاخْخُونِ (11b/8), *yarluḡı* يَرْلُوقِي (1b/4)

Eklerde Uyumsuzluk

Yuvarlak ünlü taşıyan ekler:

-AlUm: (Çokluk I. şahıs emir eki) *itmeyelüm* اِتْمَيْلُومُ (1b/10), *yalvaralum* يَالْوَرَالُومُ (1b/14)

-dUK: (Partisip eki) *varduḡınca* وَارْدُوقِنْجَا (14a/6), *virdüḡi* وِيرْدُوقِي (3b/11)

-dUr: (Bildirme eki) *evdür* اَوْدُورُ (2a/13), *topraḡdur* تَوْرَاقْدُورُ (2a/4)

-DUr-: (Fiilden fiil yapma eki): *getürür* گِيتُورُورُ (2a/3), *ḡıldurdi* قِیلْدُورْدِي (1b/9)

-IU: (İsimden isim yapma eki) *ḡallu* حَالْلُوقُ (3a/4), *menfa' atlü* مَنْفَعَاتْلُوقُ (3b/4)

-UbAn: (Gerundium eki) *artuban* اَرْتُوبَانِ (5b/13), *idüben* ایدُوبِنِ (2a/1)

-Um (Teklik I. şahıs iyelik ekinin yardımcı ünlüsü) *pādiṣāhum* پَادِیْشَاهُومُ (10a/15), *yirüme* یِرُومِ (12a/13)

-Uñ: (Teklik II. şahıs iyelik ekinin yardımcı ünlüsü) *dīzāruñ* دِیْزَارُوقُ (1b/13), *gözlerüñden* گُوزْلَرُوقُدن (11b/1)

-Uz: (Çokluk I. şahıs eki) *bilürüz* بیلُورُوزُ (2a/11), *ḡorḡmazuz* قُورُقْمَازُوزُ (1b/9)

-UñUz: (Çokluk II. şahıs emir eki) *bilüñüz* بیلُوقُوزُ (2a/3)

-Uñ, -nUñ: (genitif eki) *anuñ* اَنُوقُ (3a/9), *iṣüñ* ایشُوقُ (2b/13), *kimsenüñ* کِیْمَسِنُوقُ (5b/7)

-Up: (Gerundium eki) *ayrılıp* اَیْرِیلُوقُ (1b/10), *idüp* ایدُوقُ (1b/15)

-Ur: (Geniş zaman eki) *ayırur* اَیْرُورُ (2a/5)

-Ü: (Gerundium eki) *diyü* دییُوقُ (2b/2)

-vUz: (Teklik I. şahıs eki) *olmayavuz* اولمایاۋوز (2a/1), *ölmeyevüz* اولمایاۋوز (2b/2)

Düz ünlü taşıyan ekler:

Öğrenilen geçmiş zaman eki/ partisipi: *olmuş-durur* اولمۇشدرر (3a/11), *sevdürmiş-durur* سۆۋرۈشدرر (3a/11)

+I: (Akkuzatif eki) *īmānumuzi* اېمانۇمۇزى (1b/8), *ölümi* اولۇمى (1b/4)

-IsAr: (gelecek zaman) *olisar* اوليسار (2a/4), *öliser* اوليسار (3a/2)

-IcAK: (gerundium eki) *göricek* گۆرىيەك (7a/6), *uğrayıcaḳ* اولۇغرايىچاḳ (1b/6)

-dl: (görülen geçmiş zaman eki) *oldı* اولدۇ (3b/12)

-(l)n: (fiilden fiil yapma ekinden önceki yardımcı ses) *bulına* بولۇنە (3a/10)

Hem düz hem yuvarlak ünlülü şekilleri bulunan ekler:

+I, +U: (Teklik III. şahıs iyelik eki) *dāstuna* دۆستۇنا (10b/12), *üstine* اولۇستۇنا (10b/12)

-I, -U: (Fiilden isim yapma eki) *ayru* ايرۇ (13a/4), *diri* دىرى (4a/8), *ḳarşu* قارشۇ (5a/2)

-IK, -UK: (Fiilden isim yapma ekleri) *taḡnuḳ* تاغۇنۇق (5a/12) - *taḡnıḳ* تاغۇنۇق (5b/3), *yazuḡna* يازۇغۇنا (2a/2)

+mlz, +mUz: (Çokluk I. şahıs iyelik eki) *birbirümüzi* بىر بىر بىر (13b/7), *cānlarımızdan* جانانلارımızدان (13a/3) - *dīnümüze*

وبىنۇمۇز (1b/8), *umularumuz* اولۇمۇلارۇمۇز (12b/3)

-IncA, -UncA: (Gerundium eki) *ölince* اولۇنچە (4a/9), *foyunca* فۇيۇنچە (13b/7), *varduḡınca* واردۇغۇنچە (14a/6)

+IIK, +IUK: (İsimden isim yapma eki) *çoḳlıḳ* چوڭلىق (7a/3), *maşuḳluḳ* ماھشۇقلىق (3a/12), *muştuluḳ* مۇشۇتلىق (7a/14)

-sln, -sUn: (Teklik III. şahıs emir eki) *ırmasun* اولماسۇن (1b/15), *olmasun* اولماسۇن (1b/7), *yarlıḡasın* يارلىغاسىن (9a/7)

-slz, -sUz: (İsimden isim yapma eki) *cānsuz* جَانَسُوْر (3b/10), *perdesüz* بِرْدَسُوْر (5b/10), *gelmeksizin* كَلَمَّ سِيْزِيْن (5b/4)

3.3. Ünlü Düşmesi

Metindeki ünlü düşmesi hadisesi üç başlık altında ele alınabilir:

1. Vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesi: *āḥretüñ* اَٰخِرَتِيْن (2a/10), *ayru* اَيْرُو (13a/4), *bağrı* بَاغْرِي (12a/14), *degşürür* دِغْشُوْرُوْر (5a/12), *eyde* اَيْدِي (8a/13), *göñlin* كُوْلُوْن (6b/8), *uykusından* اُوْيُقُوْسِيْنْدَا (2a/15), *yügrüşeler* يُوْغْرُوْشَلَر (10a/1)
2. Vezin gereği ünlü düşmesi: *ḥarketin* Ḥ_R_K_I_T_I_N (6a/5), *ṭağnuḳ* طَاغْنُوْكَ (5a/12)
3. Kelime birleşmesi sebebiyle ünlü düşmesi: *niçün* نِيْچُوْن (10b/12), *nidem* نِيْدِيْم (10b/11), *şol* شُوْل (5a/5), *şöyle* Ş_O_Y_L_E (5a/6)

3.4. Ünsüz Değişmeleri

t-/t̃ > d-: Eski Anadolu Türkçesinin bir özelliği olarak ince sıradan kelimelerin başındaki “t”lerin “d”ye dönüştüğü, “t̃” sesinin ise kendini “t”ye göre daha çok muhafaza ettiği görülmektedir: *daḥı* دَاḤِي (2a/13) (< E.T. taḥı), *degüre* دِغُوْرِي (9b/11) (< E.T. *teğür-*), *dikdüm* دِيْكَدُوْم (12a/13) (E.T. <*tik-*), *dilerseñ* دِيْلِيْرَسِيْن (3b/8) (<E.T: *til-*), *dilüm* دِيْلُوْم (9a/5) (<E.T. *til*), *dirlik* دِيْر_L_I_K (14b/8) (< E.T. *tir-*), *donar* دُوْنَار (6a/1) (<E.T. *toṇ-*), *döker* دُوْكَر (5a/8) (< E.T. *tök-*), *dutar* دُوْتَار (5a/9) (< E.T. *tut-*), *dükelüsi* دُوْكَلُوْS_I (5b/6) (<E.T. *tükel*), *dün* دُوْن (5b/3) (< E.T. *tün*), *dürlü* دُوْر_L_U (5a/7) (< E.T. *türlüg*)

-k->-ḥ-: *daḥı* دَاḤِي (2a/10) (< E.T. *taḥı*), *ḳoḥular* كُوْḤ_U_L_A_R (6a/12) (< Kaşg. *ḳoḳ-*), *uyḥusından* اُوْي_Ḥ_U_S_I_N_D_A (4b/15) (< O.T. **uḋıḡu*)

-ḡ->-v-: *şovuḳ* Ş_O_V_U_Ḳ (5b/1) (< E.T. *soḡıḳ*)

3.5. Ünsüz Düşmesi

Eski Türkçedeki kelime ve ek sonu g/ḡ’lerin Eski Anadolu Türkçesinde düşme gösteren örnekleri şunlardır:

g/ğ: *acılığın* اچیلغین (<E.T. açığ) (1b/7), *ellerinde* ائلرینده (<E.T. elig) (7a/11), *kamudan* قامودان (<E.T. kamuğ) (9b/5), *katı* کاتی (<E.T. katığ) (5a/6), *korçuları* کورچورلاری (E.T. korçuğ) (14a/12), *ölü* اولو (<E.T. ölüğ) (4a/8), *tamudan* تامودان (<E.T. tamuğ) (9b/5).

r: *bile* بیلے (<E.T. birle) (7a/7)

3.6. İkizleşme:

Metindeki ikizleşme örnekleri şunlardır:

güccük گوججک (3a/2), *uşşı* اوششی (13a/1)

3.7. Sedalılışma:

Bazı sedalılışma örnekleri şunlardır: *ayağın* ایاغین (7a/13), *idicek* ایديک (1b/8), *işidüp* ایشیدوب (2b/7), *uğrada* اوغرادا (1b/4), *yazuğina* یازوینا (2a/2)

Bir örnekte genel kullanımın aksine sedalılışma olmamıştır: *tağar* طاغار (2b/11)

3.8. Göçüşme: Aşağıdaki örnekte göçüşme (metatez) bulunmaktadır: *bigi* بیگی (3a/15)

4. ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

4.1. Yapım Ekleri

4.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

+cAK: *gökcek* گوکچک (6a/14), *tızcek* تیچک (11b/6)

+dAş: *yoldaşumuz* یولداشوموز (8a/2)

+IIK, +IUK: *acılığın* اچیلغین (1b/7), *dirlik* دیرلیک (4a/2), *ma' şukluk* ما'شوقلوق (3a/12)

+IU: *cānlu* چانلو (3a/1), *menfa' atlü* منفعانلو (3b/4)

+ncl: *yedinci* ییرینچی (4b/5)

+sUz: cānsuz جانسوز (3b/12), perdesüz پرفسوز (5b/10)

4.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-A: kısa قِصَا (5b/13)

-AK: şurak طَرَاق (8a/6)

-An: çağlayan جَانَلِيَان (6a/1)

-GA: süpürgele سَهْر كَانَه (5a/13)

-Icl: alıcı اَلِيچِي (8a/10), şaklayıcı سَهْلا يِيچِي (1b/5)

-IK/-UK: şınuk شِينُوك (1b/3), tağnuḡ طَغْنُوك (5a/12) / tağnuḡ طَغْنُوك (5b/3), yazuḡna يَزُوكْنَه (2a/2)

-K: bezekleri بَهْزَكَلَرِي (6a/10), ırak اِرِيك (8a/9)

-KU: uykusından اِيكُوسُونَدَان (2a/15)

-I: dükelüsi دُكَلُوسِي (5b/6)

-m: ölümünden اُولُومُونَدَان (1b/2)

-mAz: yaramaz يَارَامَاز (4a/5)

-mAK: yimekten اِيكَمَكْتَان (4a/13)

-mİş: yaradılmışda يَارَادِيْمِشْدَه (4a/2)

-mUr: yağmur يَاغْمُور (5b/2)

-n: ekinini اِيكِينِينِي (5b/7)

-U: ölü اُولُ (4a/5), tapuya تَاطُورِي (10b/15), toludan تُولُودَان (5a/14), umularumuz اُولُورُومُوز (12b/3)

4.1.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+A-: ūonanur اُولُونَانُور (6a/11), uzar اُولُز (6b/2)

+Ar-: aḡardi (قویدار) (12a/7)

+IA-: besler (بسنار) (3b/6), şaḡlayıcı (مقلایچی) (1b/5), taḡlayup (طایلوپ) (1b/14)

+dA-: aldadı (الذادی) (4b/11)

+Uk-: gözükmaz (گوزکمز) (5b/15)

4.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Faktitif:

-dUr-: itdürme (یتدیرمه) (1b/5), kıldurdı (کلدردی) (1b/9)

-Ar-: gider (ایدیر) (4b/13)

-GUr-: irgüre (یرگون) (8b/10)

-Ir- /-Ur-: arturur (ارتورور) (5b/14), ayırmasun (ایریمسوز) (1b/15), düşürmesün (دüşürمسوز) (5a/2)

-t-: uğrada (اوغرادا) (1b/4), ilteler (یتلنار) (10a/2)

Pasiflik-meçhullük:

-l-: ayrılıp (ایریلوپ) (1b/10), virilürse (یریلürسه) (3a/10)

-n-: pārelenüp (پارلنوب) (3b/15)

Dönüşlülük:

-n-: sevindi (سویندی) (2b/3)

Olumsuzluk:

-mA-: durmayup (دورمایوپ) (3b/14), itmeyelüm (یتمایوم) (1b/10)

İşteşlik:

-ş-: aḡlaşalar (اغلشالار) (8a/1)

4.2. Çekim Ekleri

4.2.1. İsim Çekim Ekləri

Çokluk Eki: -IAr: *sözlerüñüz* (14b/2), *tağları* (5a/7)

İyelik Ekləri: Teklik I. şahıs: +(U)m: *mescidüme* (13b/7), *özümden* (13a/6)

Teklik II. şahıs: +(U)ñ: *işüñde* (5a/1), *kanuñ* (4b/14)

Teklik III. şahıs: +İ, +sî: *âbdestinden* (7b/14), *ârzüsü* (5a/3)

Çokluk I. şahıs: +(i)miz, +(U)mUz: *cānlarımızdan* (13a/3), *yoldaşumuz* (8a/2)

Çokluk II. şahıs: +(U)ñUz: *dükelüñüz* (7a/7), *sözlerüñüz* (14b/2)

Çokluk III. şahıs: +IArî: *başları* (4b/5), *yüzlerini* (11a/15)

Hâl Ekləri

İlgi hali (genitif) eki: +Uñ, +nUñ: *Haḳuñdur* (10a/13), *ömrüñ* (4b/13)

Yönelme hali (datif) eki: +(y)A: *gendüzüñe* (11b/6), *kapuya* (12a/3)

Yükleme hali (akkuzatif) eki: +(y)I: *aşḫābumı* (11a/10), *seni* (10b/12)

Bulunma hali (lokatif) eki: +dA: *üstinde* (7b/13), *yolda* (2a/12)

Ayrılma hali (ablatif) eki: +dAn: *öcüñden* (8a/7), *uykusından* (2a/15)

Eşitlik hali (ekvatif) eki: +cA: *bunca* (10b/1)

+IAyIn⁵:

Yön hali (direktif) eki: +ArU, +rA: , *içerü* (8a/10), *içre* (13b/12), *soñra* (4a/10)

⁵ Bu ekin, ek yığılması sonucu oluştuğu düşünülmektedir. Z. Korkmaz, ekin +la-y-u şeklinde olduğu gibi +^on'li bir zarf-fiil şeklinden kaynaştığını düşünür. P. Kuznetsov, -leyin ekinin kökenini, Giganov'un Rusça-Tatarca sözlüğündeki -dayın ekinin -l'ye dönüşmesi ile de-yü->de-yi-> (şimdiki diye) ulacında arar. Şinasi Tekin, eki Eski Türkçedeki "ile, göre" anlamlarına gelen +ligü/+lügü(n) edatının birkaç merhale geçirmiş hâli olarak açıklar. Gülsel Sev, bu ekin +la isimden fiil yapma ekine +ı zarf-fiil eki ve +n vasita hâli ekinin ekleşip kalıplaşması sonucu oluştuğunu ifade eder (Sev 2007: 553).

Vasıta hali (enstrumetal) eki: +IA (<ile), +leyin: *fiğān-ıla* فغانلا (1b/14), *terbiyetle* تربیئتله (3b/2)

+n: *kamusın* کاموسین (15a/4)

4.2.2. Fiil Çekim Ekleri

4.2.2.1. Şahıs Ekleri:

Zamir kökenli:

Teklik I. şahıs : -m: *çıķam* چىقام (8b/10), *girmeyem* گيرمەيم (10b/10)

Teklik II. şahıs : -sln: *ölmüş-sin* اولمۇش-سين (4b/14)

Teklik III. şahıs : Ø

Çokluk I. şahıs : -Uz/+vUz: *ayrılısaruz* ايرىلساروز (15a/3), *bilürüz* بيلوروز (2a/11), *ķorķmazuz* قورقموز (1b/9),

olmayavuz اولماياوز (2a/1), *ölmeyevüz* اولمەيەۈز (2b/2)

Çokluk II. şahıs : -süz: *ķılasız* قىلاسز (12a/12), *ķorķmıssız* قورقمىسسز (14b/3), *eydesiz* ايدەسسز (15a/4)

Çokluk III. şahıs : -IAr: *göriserler* گوريسرلر (3a/7)

İyelik kökenli:

Teklik I. şahıs : -m: *ķılurdım* قىلوردىم (8a/15), *görmesem* گورمەسەم (11a/12)

Teklik II. şahıs : -ñ: *dilerseñ* ديلرسەن (3b/8), *şakladuñ* شاكلادۇن (9a/11)

Teklik III. şahıs : Ø

Çokluk I. şahıs : -k: *itmedük* ايتمەدۇك (9a/5), *yazduķ* يازدۇق (8a/5)

Çokluk II. şahıs : -ñüz: *işitdüñüz* işitdünüz (14b/5)

Çokluk III. şahıs : -IAr: *göriserler* (3a/7), *durdılar* (12b/13)

Emir Ekleri:

Teklik I. şahıs : -Ayın: *durayın* (13b/4)

Teklik II. şahıs : -

Teklik III. şahıs : -sUn: *olmasun* (1b/7), *düşürmesün* (5a/2)

Çokluk I. şahıs : -AlUm: *yalvaralum* (1b/14), *varalum* (13b/7)

Çokluk II. şahıs : -Uñ, +UñUz: *bilüñ* (2a/2), *bilüñüz* (2a/3)

Çokluk III. şahıs : -sUnIAr: *uysunlar* (15a/4)

4.2.2.2. Şekil Ve Zaman Ekleri

Bildirme Kipleri

Görülen Geçmiş: -dl: *işitdi* (13a/9), *ağladılar* (12b/10)

Öğrenilen Geçmiş: -mlş, -(U)pdUr: *korkmışsı* (14b/3), *ölmüşsin* (4b/14),
olupdur (12b/8)

Geniş Zaman: -r, -Ar, -Ur: *ulaşuram* (14b/7), *giderem* (14b/13), *şanursız*
hanurmişiz (14b/4), *işidür* (12a/14), *dir* (13a/11)

Geniş zamanın olumsuz şekli -mAz eki ile yapılır: *başmaz* (3a/9), *görmezler ise*
kozmezler işise (13a/13)

Gelecek Zaman: -IsAr: *ayrulisaruz* (15a/3), *görmeyiserem* (13b/5)

Tasarlama Kipleri

İstek: *şanasın* (13b/12), *yana* (6b/5), *olalar* (14b/14)

İstek kipi, farklı zaman ve kipleri gösterme göreviyle de kullanılmıştır:

Geniş zaman: *Od-ıla şu perdesüz cem´ olmaya* (5b/10)

Gelecek zaman: *Nefsi olan´ āḳıbet cümle öle* (2b/1)

Şart: *Ger Ḥaḳa ol perde olmaya idi /Yaradılmış şu bigi eriye idi* (4b/8)

Emir: *Terbiyetle şaḳına şüretini* (3b/2)

Şart: -sA: *uḡrasa* اُوغْرَاسَا (1b/6), *görmesem* كُوْرَمَسَم (11a/12)

Emir: Teklik I. şahıs: -Aylın: *durayın* دُوْرَايْن (13b/4)

Teklik II. şahıs: -/-GII: *eyit* اَيْت (12a/13), *şaklaḡı* شَاكْلَاغْ (1b/8), *dilemegil* دِيْلَاْمَاغْ (4b/15)

Teklik III. şahıs: -sUn: *olsun* اُولْسُون (12a/13), *düşürmesün* دُوْشُوْرَمَسُون (5a/2)

Çokluk I. şahıs: -AlUm: *varalum* وَاْرَلُوْم (13b/7)

Çokluk II. şahıs: -ñ/-ñüz: *dinleñ* دِيْنَلِيْ (12b/7), *gelüñüz* كَلُوْكُوْر (13b/7)

Çokluk III. şahıs: -sUnIAr: *uysunlar* اُوْيَسُوْنْلَار (15a/4)

Gereklilik: -sa gerek: *ıatsa gerek* اِيْتْسَا كُوْرَا (3a/4)

4.3. Bildirme Eki

Bildirme ekinin metnimizdeki örneklerinden bazıları şunlardır: (4a/6), *kişidür* كِيْشِيْدُوْر (12a/14), *ölmek durur* اُولْمَاكْ دُوْرُوْر (2a/10), *yoldur* يُوْلْدُوْر (1b/6)

4.4. Fiillerin Birleşik Çekimleri

Hikâye: -dl, -dU, -ldl: *bilmeyeydüm* بِيْلْمِيْYEDÜM (12b/4), *çalınur idi* ÇALINUR IDI (14b/6), *dirler-idi* DİRLER IDI (10b/7), *olur* OLUR

idi اُولُوْر IDI (10a/12), *şaklardı* ŞAKLARDI (5a/11), *varurduñ* VARRUDUÑ (9b/5)

Rivayet: imiş: *eyler imiş* AYLAR IMIŞ (10b/5)

Şart: -sA, ise: aḳarsa اقرسا (4a/1), görmezler ise كورمز لَر ايسه (13a/12), ḥōş imişse حوش ايميشسه (12b/11)

4.5. Birleşik Fiiller

İsim+yardımcı fiil: efḡān kıl- افعان قیلر (1b/2), iḥsān eyle- احسان ایلدو (9b/2), ḳurbān ol- قربان اول (8b/2), melūl ol- اولملا ورتیز ملول (2a/1), tesbīḥ it- شیع ایدوت (3b/13).

İsim+ fiil: Birleşik fiillerin bir başka türü de bir veya birden fazla isim ile bir fiilin birleşmesinden oluştuğu ve yapı bakımından isim+yardımcı fiil kalıbında oldukları halde, işlev ve anlam bakımından yalnız kaynaşmakla kalmamışlar, aynı zamanda bir karpışmadan geçerek deyimleşmişlerdir. Bunlar anlam kayma ve kalıplaşmasına uğramış birleşik fiiller olarak adlandırılır (Korkmaz: 2009). İsim+fiil şeklinde meydana gelen birleşik fiillerden

bazıları şunlardır: cūşa gel- حوشه گلر (6a/2), menfa'at vir- منفعت ورتیز (3a/7), zaḥmet çek- زحمت جا گلر (3a/8)

Tasvir fiilleri

Yeterlik: Metnimizde yeterlik fiilinin olumsuz şekli bulunmaktadır:

olumadı اولمادی (13a/5), olımazam اولمادیم (12a/8), yörüümez ایدریؤمز (13b/3)

4.6. İsim-fiiller:

-mA: gelmeleri گلر لری (7a/9)

-mAK: almağa ائلما (11a/4), aḥmaḳda ائلماقدا (2b/14), ölmek durur اولمق دور (2a/10), ṭurmaḳdıġa طورماقدا (11b/15)

4.7. Sıfat-fiiller (partisipler):

-An: cigeri pāre olan جگر ی پاره اولان (1b/2), gülen yine ağlar

گلر یینه ائلر (5a/9)

-Ar: Ḥaḳa yarar dirlik ḳaluñ عاقار از دیر لیک (14b/8)

-dUK: olduġı اولدوġی (2b/13), virdüġi ویردوġی (3b/11)

-IcAK: uġrayıcaḳ yol اولدوġی یول (1b/6), terk idecegin n'ider

ترک ایدر ایکن ییزر (2a/8)

-mlş: yaradılmış şu bigi زاده‌یشن صوبیگی (4b/8), kıl çekmiş gibi

فیل چکمنه کین (9b/14)

4.8. Zarf-fiiller (gerundiumlar):

-ArAk: iderek ایزدیرک (5a/2)

-cAGAz: ölücegez اولوجاگز (4a/3)

-dUGIncA: varduḡnca واندغینچا (14a/6)

-IcAK: şolıcaḡ صولجاغ (4b/13), işidicek işidicek (11a/1)

-IncA: gelince گیلنچا (3b/6)

-mAzdan: lāyık olmazdan لایق اولمادان (3b/8), ölmezden اولمادان (10a/10)

-Up: şanup شانوب (2b/3)

-U: aḡlayu اغلایو (10b/12), diyü دییو (2b/2)

-UbAn: artuban ارتوبان (5b/13), luḡ idüben لطف ایروببن (2a/1)

METİN

1b

1 KİTĀB-İ AḤVĀL-İ MEVT⁶

Bİ'SMİLLĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤĪM

2 İy ölümden cigeri pāre olan

Ölüm işinden hezār eḡān kılan

⁶ Vezin: “fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün”

3	ḲorḲuban şınıḳ olan göñülleri	Ah ḳılıban yalvara çok dilleri
4	Yalvara Ḥaḳ[ḳ]a geñez ḳıl ölümi	Vaḳtı-kim uğrada aña yarluḡı
5	‘ Ālemi şaḳlayıcı bir pādişāh	Ölüm içinde bize itdürme ah
6	‘ Āḳıbet uğrayıcaḳ yoldur ölüm	Sen kerem ḳıl uğrasa aña yolum
7	Cān acılıḡın geñez ḳıl sen bize	Olmasun kim İblis ĩmānı boza
8	Ḳaşd idicek dīnümüze ol la ‘ ĩn	Şaḳlaḡıl ĩmānumuzı sen yā Mu ‘ ĩn
9	Ḳorḳmazuz ölmek işinden yā ĩlāh	İlle ĩmān ḡuşşasın ḳıldurdu āh
10	Sen ‘ ināyet ḳıl bize iy Müste ‘ ān	Ayrılıp itmeyelüm āh u fiḡān
11	Saña iren cān herḡiz ölmeye	Niceler ol menzile yol bulmaya
12	Cānumuzı ḳılma luḡfuñdan ırāḳ	Virme bize derd-ile ḡasret-firāḳ
13	Cennet içre eyle dīzāruñ naşīb	Hem suçumuza şefīḳ ola Ḥasīb
14	Yalvaralum gice gündüz ağlayup	Āh u fiḡānıla yürekler taḡlayup
15	Ḥaḳ bizi ĩslām yolından ırmasun	Luḡ idüp ĩmāndan ol ayırmason

2a⁷

1	Ölmeḡiçün olmayavuz biz melül	Dek bizi luḡ idüben ḳılsun ḳabül
2	Mü ‘ mine ölmek bilüñ rāḡat olur	Yazuḡına daḡı keffāret olur
3	Cān ḳafesden bilüñüz taḡḳıḳ uçar	Ne ekerse anı getürür biçer
4	Cān gidüp ten olısar āḡir ḡarāb	Zīra topraḳdur olur yine turāb
5	Ten ölümi ḡalḳdan ayırur seni	Göñül ölmek Ḥaḳdan ayırur canı
6	Ten ölürse üstine ḡasret olur	Göñül ölse ol kişi bez-baḡt olur
7	Ten eger ölmezse ulaşmaz Ḥaḳa	Göñül ölse maḡbun olur muḡlaḳā
8	Her kişi kim dünyaya gelür gider	‘ Āḳil olan terk idecegin n’ider
9	Her kişi ölüm yolından aḡirete	Varur uğrar zaḡmete vü raḡmete
10	Aḡretüñ evvel menzili ölmek durur	Daḡı varup sinleye girmek durur
11	Bilürüz bu şerbeti cümle içer	Bu yol üstinden ḳamu iller geçer

⁷ Sayfa başında metne dahil olmayan bir beyit bulunmaktadır:

{Kimiñ zevḳ yoḳ ‘ irfānı yoḳdur

Kimiñ ‘ irfān yoḳ vicdān yoḳdur

Kimiñ vicdān yoḳdur, cānānı yoḳdur

Kimiñ cānān yoḳ cānı yoḳdur}

12	Āḥiret evine ölüm yol-durur	Ḥaḳ bu yolda her kiřiıyi öldürür
13	Pes ölüm bir ıapudur andan girür	Daḥı bir evdür anı maḥlûḳ görür
14	Cümle il başına bu iş geliser	Fāni olup teni toprak olısar
15	Ġaflet uyıkusından uyan daḥı baı	<i>Küllü men ‘ aleyhā fānin</i> ⁸ didi Ḥaḳ

2b

1	Ya ‘ ni her kim yer üzerinde ola	Nefsi olan ‘ āḳıbet cümle öle
2	Gök ferişteherleri işitdi bunı	Ölmeyevüz diyü sevindi canı
3	Zīra gök ehlidür anlar nefsi yok	Ölmezüz şanup bular sevindi çok
4	Ḥaḳ ta ‘ ālā bunlara ölmek işin	Bildürüp bunlar yer anuñ teşvīşin
5	<i>Küllü şey ‘ in ḥālıkun illā ilāh</i> ⁹	Böyle diyüp bildürür ol pādīşāh
6	Ya ‘ ni Ḥaḳdan ğayrı her nesne ölür	Ancaı Allāh Zü’l-celāl bāıı ıalır
7	Bunı işidüp ferişteherler bilür	‘ Āḳıbet gendülere ölüm gelür
8	<i>Küllü men ‘ aleyhā fānin</i> ¹⁰ dir İlāh	<i>Küllü şey ‘ in ḥālıkun illā ilāh</i> ¹¹
9	<i>Küllü nefsin zāııḳatu ı-mevt</i> ¹² didi	Ölüm aḥvālin bularda söyledi
10	Yir yüzinde nefsi olan hep ölür	Hep helāk olur hemān Allāh ıalır
11	Ölüm acısın cānı olan taıar	Zaḥmetin mııḳdārını bilür tıyar
12	Ölüm āyetin Ḥuzā üç yerde dir	Zīra ölümü gören üç yerededir
13	Üç gez olduı ölüm āyetlerin	Kim bilesin bu işüñ ḥıketlerin
14	Üç gez aımaııda işāret ol-durur	Üç aııl yerde olanı öldürür
15	Yirde olan daḥı gökde meleküt	Olısardur hem melāyik ceberüt

3a

⁸ Rahman suresi 55/26: “Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır.”

⁹ Kasas suresi 28/88: *Küllü şey’in ḥālıkun illā vecheh* “Onun zatından başka her şey yok olacaktır.”

¹⁰ Rahman suresi 55/26: “Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır.”

¹¹ Kasas suresi 28/88: *Küllü şey’in ḥālıkun illā vecheh* “Onun zatından başka her şey yok olacaktır.”

¹² Ankebut suresi, 29/57: “Her can ölümü tadacaktır.”

1	‘ Ālem-i mülkde ne-deñlü cānlu var	Ya ‘ ni yirde olana ölüm irer
2	Yer yüzinde cümle cānlu öliser	Büyük ü güccük bu ḥāli bulisar
3	Cinn i insānı ḥōş ḥayvānı ṭoyur	Dükeli ölmek içinde yörür
4	Her biri cān acısın ṭatsa gerek	Ḥāllu ḥālince anı ṭatsa gerek
5	Ölümiñ şerbetlerin bunlar içe	Cümlesin ol köprü üstinden giçe
6	Pes ölüm ṭadını bunlar hep göre	Nice kim Ḥaḫ bunlara kısmet vire
7	Şunı kim Ḥaḫ bunlara kıla naşīb	Göriserler menfa ‘ at virmez ṭabīb
8	Pes ölüm ḥālinde zaḥmet çekeler	Üstlerine göz yaşın ḥaḫ dökeler
9	Şol-ḳadar zaḥmet çeken bunlar o dem	Kimse anuñ şarḥına başmaz ḳadem
10	Ḳıl ḳadar andan yir i gök ehline	Virilürse bunlar ölü bulına
11	Ḥaḫ ta ‘ ālā cāna sevdürmiş-durur	Şüretine cān muḥib olmuş-durur
12	‘ Āşık eger olsa ma ‘ şüḳlük ırāḳ	‘ İşk miḳdārı görür derd-i firāḳ
13	Cān daḥı nice sever-ise teni	Ol-ḳadar zaḥmet görür gitse canı
14	Zīra ‘ āşık dostdan ayrılmaz geñez	‘ İşk miḳdārı içer gör çoğ u az
15	Dü cihānda bundan ulu hīç firāḳ	Olmaya düşmek bigi dostdan ırāḳ

3b

1	İy Ḥuzā sen şaḳla ḥōş cānumuzı	Dünya āḥiret şaḳla ĩmānumuzı
2	Daḥı Ḥaḫ cāna beyān ḳıldı bunı	Terbiyetle şaḳına şüretini
3	Şürete ne aşşıludur ne ziyān	Ḥaḫ anı cāna ḳılup-durur ‘ ayān
4	Cān teni şaḳlar ziyānlu nesneden	Menfa ‘ atlü yirlere irer beden
5	Pes ziyānlu nesneden saḳlar teni	Menfa ‘ atlü işlere buyurur canı
6	Tā ecel gelince besler çok zamān	Bulmaz ölüm derdine dermān hemān
7	Şüret içinde Ḥaḫa cān şükr ider	Lāyık olmayandan anı redd ider
8	Tesbīḥ ider lāyık olmazdan Ḥaḫı	Ger dilerseñ uşda āyet gel oḳı
9	İllā yüsebbiḥu biḥamdihī ¹³ dir İlah	Ya ‘ ni hep tesbīḥ ider dir pādīşāh
10	Cānlu cānsuz yaradılmış ne ki var	Ḥamd i tesbīḥ idüp Allāh ‘ a añar

¹³ İsrā suresi, 17/44: “Her şey hamd ile tesbih eder.”

11	Lāyık olmazdan Ḥaḳı tesbīḥ ider	Virdügi ni‘ met için aña şükr ider
12	Ma‘ lüm oldu ne-ki varsa dünyada	Cānlu cānsuz ḥamd-ile tesbīḥ ide
13	Biz gibi olup kaçan kim pāk ola	Tesbīḥ idüp Ḥaḳ yolında ḥāk ola
14	Şu daḥı mādemi durmayup açar	Dāyimā andan daḥı tesbīḥ çıkar
15	Bez kir olup pārelenüp eskise	Kesilür tesbīḥi şu da aḳmasa

4a

1	Ḳoḳmaya şu biñ yıl aḳarsa revān	Aḳmasa tesbīḥi gider ḳoḳar hemān
2	Her yaradılmışda vardur iki ḥāl	Gendüye nisbet ölüm dirlik mecāl
3	Dirliği vaḳtında tesbīḥ eyleye	Ölücegez kesilür pes neyleye
4	Ādem oḳlanında vardur kişiler	İçi ḳara ille taşı ışılar
5	Şüretā diri evet ma‘ nīde ölü	İblīs anı ḳıldı yaramaz ḥulu
6	Göñlin anuñ vesvese almış-durur	Nefs hevāsın ḳabḳara ḳılmış-durur
7	Ol göñüle ma‘ rifet nice gele	Yaramaz mühmel-şifat ḫolmuş-durur
8	Ölü göñülden Ḥaḳḳ’ı añmaḳ gelmeye	Nūr-ıla diri degül ölmüş-durur
9	Tā ölince Yaradanı añmaz ol	Nefs anuñ yolunu almış-durur
10	Soñra <i>ferci‘ nā na‘ mel-şāliḥan</i> ¹⁴	Dir yanup ḥasretde ol ḳalmış-durur
11	Bil ikinci ‘ ālem-i melekūt durur	Hem üçünci ālem-i ceberūt durur
12	Bunlar anlardur ki göklerde olur	‘ Āḳıbet bunlar daḥı cümle ölür
13	Her birisi cān acısın duyısar	Ol yimekten daḥı bunlar yiyiser
14	Bil üçünci ‘ ālemüñ feriştesi	Hep feriştehlerüñ ol güzīdesi
15	Enbiyāyı Ḥaḳ nitekim yigledi	Anları ḥalk üzere bekledi

4b

1	Ḥalka bunlar ḥaḳ ḥaberden diyeler	Vācib oldu anlara ḥalk uyalar
2	Ol feriştelere ki şöyle olur	Ġayrıya anlardan bilü hem ölür

¹⁴ Secde sûresi, 32/12: Tüm ayetin mealı: “Suçlular Rablerinin huzurunda boyunlarını büküp, "Rabbimiz! (Gerçeği) gördük ve işittik. Artık şimdi bizi (dünyaya) döndür ki, salih amel işleyelim. Biz artık kesin olarak inanmaktayız" dedikleri vakit, (onları) bir görsen!”

3	Ġayrısın anlara ḥaḳ nedir Őorar	Allāh emri-le ḥaber andan Őuyar
4	Kerrubiyūn dirler anuñ ba' ḳına	Kimisi ' arŐı gōtūrūr omzına ¹⁵
5	Başları yedinci ḳat gōkden yüce	Hem ayaĝı yedi ḳat yirden geĉe
6	Kim aŐḥābı soradı ḳat-[ı] celāl	Ḥaḳ ta' ālā anlara virdi kemāl
7	Ḥaḳ celālî perdesine perde-dār	Bunlar olup ḳıldılar anda ḳarar
8	Ger Ḥaḳa ol perde olmaya idi	Yaradılmış Őu bigi eriye idi
9	Ola idi yir ü gōk imdi hep helāk	İns ü cin duymaz aña gōkde melāk
10	Böyle ulu mertebe bulmuş olalar	' Āḳıbet anlar daḥı hep öleler
11	ḤōŐ nazār ḳıl gör ki Maḥmūd bu cihān	Fānidūr niceyi aldıadı cihān

ŐİİR¹⁶

13	Gōñül dünyā muḥabbetin gider terk it fenā dünyā Ki ' ömrüñ güli Őolıcaḳ terk idüp usana dünyā
14	Seni urur ḳılıcıyla öldürür ḳanuñ iĉer Diriyem Őanma ölmüş-sin ḳanuñ iĉüp ḳana dünyā
15	Eger ' āḳil iseñ ĝaflet uyḥusından uyan gōñül Ṭaleb ḳıl ol cihānı sen dilemegil binā dünyā

5a

1	Ḥaḳı ḥāzır görüp aña göre diril her işüñde Ḳaçan gōñül dirür-iseñ atar seni ardına dünyā
2	Elin açup saña ḳarŐu gelür ' izzet iderek Gözünü baĝlayup dūŐürmesün ḥōŐ zevḳına dünyā
3	Gōñüle dünyā ārzūsı gelürse olmaya ' āŐıḳ Ḳul-ıla Ḥaḳ arasında ḥicābdur bilene dünyā

¹⁵ Metinde “omzına” Şeklinde (ض) ile yazılmıştır.

¹⁶ Şiirin vezni: “meḳā' īlün meḳā' īlün meḳā' īlün meḳā' īlün”

AḤVĀL-İ BULUT ¹⁷

5	Ḥaḳ Ta' ālā buludı nice sürer	Şol yire kim anda varmasın diler
6	Gög-üle yer ortasında yoğulan	Görürüz şöyle ıatı bulut ıpar
7	Bir zamānda dürlü renklere girür	Döner geh şahrāyı tağları geçer
8	Şāz u ḥurrem iner-iken havada	Sākin olup ağlayup yaşlar döker
9	Şāz olup döner-iken ağladuğı	Remzidür gülen yine ağlar yaş dutar
10	Yoğ-iken buludı Ḥaḳ eyledi var	Var iken yok eyleyüp ında atar
11	Nede şaqlardı anı Ḥaḳ bilmezüz	Yene tağılup n'olur ıanca gider
12	Dağı tağnuḳ buludı hep degşürür	ıat ıat olur aradan yağmur çıkar
13	İl süpürge-le ider evi temiz	Şoñra yağmur gör yiri nice şular
14	Gökdeki tağ gibi ulu ıoludan	Yir yüzine emr-ile ıolu yağar
15	Yir yüzinden çün buḥār göge çıkar	Hıç ḥarāret irmese aña iy yār

5b

1	Ol ıatı şovuḳ havāya varsa ḥoş	Pes buḥār cem' ola buluda döner
2	Yil şovuḳ bu kez ıatı olmayıcaḳ	Ol bulut yağmur olup yire iner
3	Dün şovuḳ olup ıatı ire eger	Ol buḥāra tağniḳ-iken tārumār
4	Bir yere gelmeksizin eczāları	İrse şovuḳ ol buḥārlar ola ıar
5	Bir yire gelse dağı irse şovuḳ	ıolu ola yağa yire ol buḥār
6	Dükelüsi ol Ḥaḳuñ emriyledür ¹⁸	İlla her bir işde bir ḥādiş dutar
7	Ol ıoluyu nice yirden şaqlayup	Nice kimsenüñ ekinini yııar
8	Ol buluduñ berḳinüñ rüşenliğı	Gözlerüñ nūrın alur kimdür baıar
9	Gör Ḥaḳuñ bu ḥikmetin al i' tibār	Düşmeni gör birisinden çün ıoğar
10	Odıla şu perdesüz cem' olmaya	ıudreti gör od şudan ıııup yanar
11	Yirde gökde bil neler vardur neler	ııl tefekkür bunları al i' tibār
12	Güneşüñ burclarda seyrinden indi	ıış u yazı gāh ḥazān u gāh bahār

¹⁷ Şiirin vezni: “fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün”

¹⁸ “Emriyledür” kelimesinde “y”nin üstünde cezim (◌) yoktur.

13	Kışda zülmet artuban nūr eksilür	Gün kışa olur kara dünler uzar
14	Gice gündüzde sovuqlar arturur	Durmayup gökden yağar yağmur u qar
15	Her tağılmış nesneyi derneşdürür	Şuda tağnuğı gözükmez gün döker

6a

1	Dāyimā şūrīde olup çağlayan	Şuyı gör kim aqmayup buzlar donar
2	Cūşa gelüp hareket ideni kıllur	Uyıkuda bigi sükünetde qarār
3	Hak ta' ālā bunlara destūr vire	Kış gidüben bu gez gelüp hoş nev-bahār
4	Uyıkuda yatan bigi sākin olan	Uyanup ' ışık odıla kaynar taşar
5	' İşkā şevke hareketin zevke gelüp	Cüş ider hep yirde gökde ne ki var
6	Hep yaradılmış yeñi bigi ferāh	Gökde rüşen sevinüp hareket ider
7	Cümle ' ālem irişüp maqşūdına	Yir ü gögüñ zulmeti nūra döner
8	Yer yüzünüñ qaraluğı gidüben	Dürlü çiçekler biter ot sebzezār
9	Zīra gökden ol hicāb zülmet gider	Yire gökden dürlü rahmetler yağar
10	Gök yüzün yir dağı görür bī-hicāb	Gendüde gizlü bezekleri açar
11	Cūşa gelüp sevinür göñli ferāh	Dürlü renkde tonanur tonlar giyer
12	Yir içinden dürlü reyhānlar biter	Her çiçeklerden gelür hoş hoşular
13	Şan' atına gel Hakuñ eyle nazār	Gör ki tā tüg gibi yirden ne biter
14	Kara yirden kara dikenden görüñ	Şol nefis gökcek koqar güller çıkar

15 AHVĀL-İ TAMU¹⁹

6b

1	Ṭamu içinde kıla feryād u zār	Şol-ki Hak bunu koyup yoldan azar
2	' Ömri az kalur cihānda yoq' amel	İlle fāsīd fikr-i endişe uzar
3	Gīce gündüz gaflet uykusın uyur	Uyanur ol vaqt ki il sini kızar
4	Kazanur dünyāda bī-had çok günāh	Menzil-i ṭamuda bil kıtar kızar
5	Nefsine uyup canın kıldı çepel	Oda yana ğill u ğışş andan şızar
6	Ahreti untdı dünyāya heves	Dīni añmaz dünya zevkünde gezer

¹⁹ Şiirin vezni: "fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün"

7	Göñül Hâk evi iken kıılır ḥarāb	İle ḥōş görünmege taşın bezer
8	‘ Aklı olan Hâk evini ma‘ mūr ider	‘ İşk muḥabbet nūrıla göñlin düzer
9	İy Huzā Maḥmūd gözinden ır ḥicāb	Görsün okusun ne-kim ḥikmet yazar

10 **AḤVĀL-İ MELEKÜ’L-MEVT²⁰**

11	Hâk ta‘ ālā‘ Azrāyile emr ide	Bañā getür dostumı ğuşşa gide
12	Dünya zaḥmetinden ol dost kıurtıla	Düşmen şerrinden ol ezelde öle
13	Dünyada çok zaḥmeti çeküp-durur	Cigerin ğuşşa odi yaküp-durur
14	Uzun issi günde oruçlar dutar	Nefsi şeyḫān cengine kıalkın dutar
15	Yaz ı kıışda kıarañu dünlerde ol	Tā‘ at idüben namāz kıılırdı bol

7a

1	Dünyada kıorķu-yıla yanup-durur	Hem fakīrlık odına göyünüp-durur
2	Hālini ḥiç kimseye bildürmedi	Ĝuşşa anuñ göñlini güldürmedi
3	Şimdi anuñ ḥizmeti oldu tamām	Benden ilet dostuma çoklık selām
4	Bes‘ aḫsā günleri geldi anuñ	Di ki ñura ğarķ ola senüñ cānuñ
5	Çok‘ aḫāmı gelüben şāliḫ göre	Raḥmetüm deñizine dostum gire
6	Var aña yā‘ Azrāyil ak yüz-ile	Kıorķmasun seni göricek gözile
7	Al [şu] beş yüz ferişteyi bile var	Dükelüñüz şanki aña rişte-i? yār
8	Gele beş yüz raḥmet feriştesiyile	Bu kışiden nice teşvīş kesile
9	Yüzleri gökçek sözi ḫatlu ola	Mü‘ mine gelmeleri kıutlu ola
10	İki yüz ellisi saĝ yaña dura	İki yüz ellisi şolından gire
11	Ellerinde hep birer reyḫān ola	Şāliḫ ol kıoķu ile ḫayrān ola
12	Ol kışıye dürlü‘ izzet kıılalar	Cennetüñ reyḫānlarından şunalar
13	Şāliḫe bunlar çok ikrām ideler	Aña kıarşu hep ayaĝın ḫuralar
14	Muştuluk iy Tañrı dostı bil beni	Hāzretine da‘vet ider Hâk seni
15	Şāz ol iy şāliḫ kışi olma melül	Kim seni Hâk pādīşāḫ kııldı kıabül

²⁰ Şiirin vezni: “fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün”

7b

1	Bu ḥabīṣ dünyādan uş kırtulasın	Cennet içinde şafālar bulasın
2	Zulmet evinden olasın ḥōş āzād	Cennete girüp ola ḥoşnūd-ı şād
3	İşbu zindān dünyadan olduñ ḥalāş	Āḥiretde Ḥaḳ katında ḥaşşu'l-ḥaşş
4	Fitne dünyādan uçup gir cennete	İresin diledüğüñ her ni´ mete
5	Bulasın ḥōş cennetüñ gülzārını	Göresin ol dostunuñ dīzārını
6	Taḥrī düşmanları şerrinden emīn	Olasın kār itmeye şeyṭān la´ ĩn
7	Dosta irişüp bulasın ´ izzeti	Yağa Ḥaḳdan bī-nihāyet raḥmeti
8	Cennet içinde olup şāz-ī feraḥ	Olmaya göñlüñde teşvīş-i tarḥ
9	Ağlaya gök şālihüñ öldüğüne	Ne i´ tibār müşriklerüñ güldüğüne
10	Göklere ṭā´ at şevāb zīra çıkar	İşbu nūrdan göge de manşib deger
11	Şālihē ölmekle ol nūr kesilür	Gök anuñ için ağlayup feryād kılar
12	Yir daḥı ağlar anuñ öldüğüne	´ Āşıkıydı ḥōş ´ amel kılduğına
13	Ağlaya anuñ namāz kılduğı yir	Daḥı üstinde şayr olduğı yir
14	Ṭā´ atinden abdestinden yirlere	Nice nūrlar yetişirdi anlara
15	Nūr kesilür ölice ol şālih er	Yir anuñ-çün ağlayup feryād ider

8a

1	Ḥayr-ı iḥsānın yazan ferīşteler	Ḳarşusına geçübün ağlaşalar
2	Elvidağ iy sevgülü ḥōş dostumuz	İy çün oruçlar dutan yoldaşumuz
3	Dün namāzları şevābın yazduralar	Göñlini nefis arzūsından bezdüreler
4	Elvidağ iy dürlü dürlü ḥayr iden	Dünyadan ayrılıban Ḥaḳḳa giden
5	Nice iḥsānlaruña yazduḳ şevāb	Ḥaḳ ta´ ālā saña itmesün ´ azāb
6	Şad hezārān āh senden firāḳ	Ölüben feryād bize oldu ṭuraḳ
7	Sencileyin dost bize ḳanda ola	Senüñ öcüñden bize ḥürmet gele
8	Ṭā´ atüñ nūrıla nūrlanur-ıduḳ	Raḥmete sendende boyanur-ıduḳ
9	Elfirāḳ yā Ḥabiballāh firāḳ	Şimdi uş senden olduḳ biz ıraḳ
10	Cān alıcı bu gez ilerü gele	Ol kişiye dürlü ´ izzetler kıla
11	Başı ucuna geçe ol otura	Şükrin Allāhuñ diline getüre

12	Allāhı zıkr eyleyüp medḥ eyleye	Şāliḥi Ḥaḫdan selāmla ṭoylaya
13	Eyde kim dostuñ saña kıldı selām	Şāliḥi şāz eyleye işbu kelām
14	Şāliḥ eyde ‘ Azrāyil ḳanda idüñ	Eglenüben ne içün tīz gelmedüñ
15	Ben yola baḳup ḳılurdım intizār	Ölmeḡi dirlikden itdüm ihtiyār

8b

1	Tīz beni dosta ulaşdur sen bugün	Kim baña ölmek durur bayram düḡün
2	Biñ canum olsa Ḥaḫa ḳurbān ola	Bes firākı derdine ol dermān ola
3	‘ Azrayil tīz dut diyü ol yalvara	Maḳşudı ol-kim Ḥaḫa tīzcek vara
4	Cān alıcı cāna eyleye ḫiṭāb	Allāha ulaş-ki ḳalmaya ḫicāb
5	İy şalāḫiyyet yola ṭoḡru giden	Ḥaḫ yoluna cümle varın terk iden
6	Muṭma ‘ ĩn olan Ḥaḫuñ ḳulluḡına	İre bu gez ḳulluḡuñ ululuḡına
7	İy arı cān var Ḥaḫa ḫōşnüd olup	Daḫı Ḥaḫḳı gendüden rāzı ḳılıp
8	Hem münāfıḳlardan olan töhmete	Ḳatlanup irişdi şimdi raḫmete
9	Şāliḫüñ cānına ire bu ḫiṭāb	Sevinüp ṭalabıya dine ıztırāb
10	Tīz ḳıḳam diye ive ḳıla ṭaleb	Maḳşudına irḡüre ol Ḥaḫ ḳalab
11	Can bedenden durmayup seyr eyleye	Yöriyüp a ‘ zāsını esenleye
12	Her bir a ‘ zāsıyıla vidāḡ-laşa	Dürlü alḳışlar ḳılıp esenleşe
13	Can göze esenleyüp ḫōşnüd ola	Ḥaḫ saña ḫōşnüd ola raḫmet ḳıla
14	İy gözüm sen şol ḫarāma baḳmaduñ	Suç idüp beni ṭamuya yaḳmaduñ
15	Gendüzüñi her ḫarāmdan şaḳladuñ	Hem günāḫ yolın ḳapusın baḡladuñ

9a

1	Beni yazuḳlarla ḳaraz [i]tmedüñ	Ṭamu içinde ‘ azāba atmaduñ
2	Her nazarda dürlü ‘ ibret eyledüñ	Nūrımı çok eyleyüben ṭoyladuñ
3	Bu göze çok çok alḳışlar ḳıla	Bundan şoñra aşaḡa dile gele
4	Eyde kim iy dil saña ḫōşnüd-ıduḳ	Senüñ öcüñden günāḫkār olmaduḳ
5	Senden Allāḫ ḫōşnud olsun iy dilüm	Ġıybeti bühtān-ıla itmedük zulum
6	Daḫı yalan yañlış söz söylemedüñ	Beni ṭamu ṭonzuḡı eylemedüñ

7	Dāyimā tesbīḥ ü zıkr ile beni	Eyledüñ nūr yarlıgāsın Ḥaḳ seni
8	Emr-i ma´ rūf neh-y-i münkir işledüñ	Daḥı nūruma benüm nūr eşledüñ
9	Şoñra daḥı can kulağa çün gele	Rāzıyam diyü du´ ālar çok kıla
10	Daḥı senden rāzı olsun Ḥaḳ çalab	Ġaybeti bühtāna itmezdüñ taleb
11	Çalḳulardan şaḳladuñ gendüzünü	Ṭamuya yaḳmaya Allāh özüñi
12	Hem yalan söz söylemekden sen irāḳ	Olduḡıñçün anda görmezsin firāḳ
13	Zıkr ü tesbīḥ va´ z u Ḳurān dinledüñ	Cānuñı bunlarla nūr eyledüñ
14	Buña göre kulağa alḳış kıla	Şoñra bu gez aşağa ele gele
15	Rāzıyam iy ellerüm senden Ḥudā	Rāzı olsun olmaḡıl Ḥaḳdan cüdā

9b

1	Sen ḥarām yirlere hıç yapışmaduñ	Hem günāhlara daḥı ḳarışmaduñ
2	Elüñ-ile dürlü iḥsān eyledüñ	Ol sebebden yirüñ uçmaḳ eyledüñ
3	Daḥı ayağa gelüp esenleye	Rāzıyam senden diyüben söyleye
4	Rāzı olsun Ḥaḳ rızāsın basmaduñ	Yazuḳ olur yire adım atmaduñ
5	Saḳladuñ sen gendüzünü ṭamudan	Mescide öñdin varurduñ ḳamudan
6	Ḥayr u iḥsān olacaḳ yirlerde sen	Yürür-idüñ rāḥat oldum şimdi ben
7	Dükelü a´ zāyı alḳış eyleye	Rāzıyam Ḥaḳ rāzı olsun söyleye
8	Āḥiretde ben size yine gelem	Ölmeyüp sulṭān olup dirlik bulam
9	Her bu deñlü a´ zāyı esenleye	Pes tamām ola Melekü’l-Mevt gele
10	Cān alıcı şāliḥe kıla ḥiṭāb	Saña dostuñ gel diyü itdi cevāb
11	Şāliḥe Tañrı selāmın degüre	Daḥı uçmaḳda maḳāmını göre
12	Sevine ol şıyrıdırāḳ can vire	Tā-kim uçmağa vara anda gire
13	Ol beşāret şāzālıḡıla velī	Cān içinden ṭuymaya ol Ḥaḳ ḳulı
14	Yaḡ içinden biz ḳıl çekmiş gibi	Şöyle geñez ola ölüm tertibi
15	‘ Azrayil ala eline ol cānı	Ol feriştehler gelüp ala anı

10a

1	Yügrüşeler cānı ile alalar	Cānı uçmaḳdan ḥarīre şaralar
---	----------------------------	------------------------------

2	Ḥaḳ ta´ ālā ḥazretine ilteler	Daḫı nice buyurursa ideler
3	Ḥaḳ ta´ āladan cana gele ḥiṭāb	Ḥiṣ şafā geldüñ iy rūḥ-ı müsteṭāb
4	İy bizüm dōstumuzuñ arı cānı	Hep ´ azābdan ḳurtulup bulduñ beni
5	Ḳurtulup dūnyā kirinden ol şafā	Ḥiṣ ´ amel nūrıla bulduñ çok vefā
6	Zikri ṭā´ at nūrıla bulduñ şevāb	Var suçun bağışladum görme ´ azāb
7	İy Ḥudā Maḥmūd günāhkarun ´ itāb	Yarlıgayup ḳılmayasın hīç ´ iḳāb

8

AḤVĀL-İ VEFĀT-İ MUḤAMMED MUŞTAFĀ

SALLALLĀHU ´ ALEYHİ VE SELLEM SEYYİDİNĀ MUḤAMMED VE ĀLİHİ ECMA ´ İN²¹

9	Diñleñ imdi ol Ḥaḳuñ ḳudretlerin	İşidüñ bilüñ nice ḫikmetlerin
10	´ Ādetu´llāh şöyledür ḫikmet anuñ	Ḥaste ider ḳişiye ölmezden ö+
11	Her işe bu nesneyi itdi sebep	Ol sebep ardına gizlü Ḥaḳ çalab
12	Ni sebep öldürmegi Ḥaḳ dilese	Olur-ıdı her neyi emr eylese
13	´ Ādetinde her işe var bahane	İş Ḥaḳuñdur ol daḫı bir bahane
14	Bildi Server naḳl idiser dūnyadan	Can Ḥaḳa varur ḳalır bunda beden
15	Yüzünü dergāha dutdı dir meded	Pādişāhum eyle luṭfuñ bī´´ aded

10b

1	Didi kim ḥiṣ ḫabibim gelsüñ baña	Gel alıṣ bunca sa´ ādetler saña
2	Ben seni efzal yaratdum cümleden	Saña müştākam iy dōst ben cümleden
3	Gir anuñ üstine sen yā´ Azrāyil	İzn-i destūr virür-ise şöyle bil
4	Rūḫını rıfḳ-ıla ḳabz it Serverüñ	Dü cihān faḫri ḫabīb Peygāamberüñ
5	Çün işitdiler ferişteher vefāt	Eyler imiş Muştafayı bulup memāt
6	Ağlaşup cümlesi yürek ṭaḫladı	´ Arş götüren ferişteher ağladı
7	Dirler-ıdı iy dirīḡā Muştafā	Dūnyadan naḳl eyler ol kân-i şafā
8	Anda ´ Azrāyil ferişteher yire	Geldi durdı ḳapuda ol bir yire
9	Gördi Cebrāyīli anda söyledi	Ḥaḳ buyurdu cānuñı alam didi

²¹ Şiir vezni: “fā´ ilātün fā´ ilātün fā´ ilün”

10	Girmeyem üstine cânın almayam	Ben kaçan destür Resûlden bilmeyem
11	Çün işitdi ağladı pes Cebrâyl	Didi nidem çün budur hükm-i Celîl
12	Ağlayu girdi Resûluñ üstine	Niçün ağlamaya kişi dostuna
13	Didi Server ne içün yâ Cebrâyl	Bunca ağlarsın döküp hemçü sîl?
14	Didi niçün ağlamayam yâ Ḥabîb	Kim sen-idüñ derd ü cânuma ṭabîb
15	Geldi ‘ Azrâyl kapuya yâ Resûl	Destür ister girmege ṭapuya ol

11a

1	Ağladı pes işidicek bu sözi	Virdi ‘ Azrâyle destür yaş gözi
2	Geldi virdi ḥazretinde ḥoş selâm	Aldı luṭf-ile selâmın dir kelâm
3	Didi diñle iy qarındaş ‘ Azrâyl	Sen baña ne ḳayda geldüñ söylegil
4	Kim ziyâret itmege midür nüzûl	Ya cânımı almağa midur ḳabûl
5	Didi diñle yâ Ḥabîb-i Muṣṭafâ	Nice dilerseñ anı ḳılam vefâ
6	Dileseñ ziyâret idem hem dönem	Dileseñ alam cânuñ Ḥaḳḳa şunam
7	Ağladı Server didi Ḥaḳ buyurur	Dükeli cân şerbeti mevti görür
8	Döndi ‘ Azrâyl didi ağlamağıl	Ki geñez dutam yürek ṭağlamağıl
9	Pes didi Server Ḥudâya ben varam	İlle biraz ḳıl şabrı kim tegürem
10	Ḥoş görem enşârımı aşḥâbumı	Oğlumı evlâdumı vü aḥbâbumı
11	Didi ‘ Azrâyl olmuşam muṭî‘	Ḳıl anı sen nice dilerseñ cemî‘
12	‘ Âyişe ağladı eyitdi yâ Resûl	Görmesem seni cânum olmaz ḳabûl
13	Geldi andan hem ‘ Ali ile Fâṭıma	Bildiler kim ‘ ömr irişdi ḥâteme
14	İrdi andan hem Ḥüseynle Ḥasan	Yüzleri şems i ḳamer bil-kim ḥasen
15	Çünkü gördi yüzlerini ol Resûl	Ağladı yaşlar döküp göñli melûl

11b

1	Fâṭıma didi niçün faḥr-i cihân	Bu mübârek gözlerüñden yaş revân
2	Didi niçün ağlamayam ben firâḳ	Ayrılıram sizden oluram ırâḳ
3	Kimse bâḳi ḳalmaz illâ Ḥaḳ ḳalır	Cümle ḥalkı yok ḳılup fâni ḳılır
4	Ağladılar hep beyti efgân idüp	Gözlerin giryân idüp biryân idüp

5	Fāḫıma ađlar diyüp vā fūrķatā	Miḫnetā derdā dirīgā ḫasretā
6	Didi anı dilerem senden Resūl	Beni gendüzüñe tīzcek kıl ķabūl
7	Didi Server yađın gel baña sen	Gelicek öpdi Resūl didi ki sen
8	Belki baña altı ayda gelesin	Cennetūñ ulu ḫaḫunı olasin
9	Ehl-i beyt-ile vidāđ itdi Resūl	Her birisini tesellī itdi ol
10	Gerek ol ḫalkā ‘ azīm ehl-i şafā	Ümmetine ehline ider vefā
11	Sev anı Maḫmūd göñülden ‘ işķ-ıla	Ṭut anuñ sünnetini hem şıdķ-ıla
12	Tā kıyāmetde ola saña şefī‘	Yarlıgada dükeli suçuñ cemī‘
13	Çün namaz vağtı ireşdi nāgehān	Oķudı cümle mü’ ezzinler ezān
14	Ol ezānı işidüp ol Muşţafā	Aldı ābdest göñline ṭoldı şafā
15	Faḫr-ı ‘ ālem ķaşd kıılır ṭurmaķlıđa	Mescide varup namāz kıılmaķlıđa

12a

1	Ṭurmađa cisminde ķuvvet ķalmadı	Ol murādı yirine çün gelmedi
2	Ol oķımışdı ezānı ol Bilāl	İlle göñlinde var-ıdı ğam melāl
3	Geldi ṭurdi ķapuya virdi selām	Es-selām ‘ aleyke yā ḫayre’l-enām
4	Yā Resūlallāḫ namāza gelesiz	Ol ḫaḫuñ bol raḫmetini alasiz
5	Fāḫıma eydür Bilāl bil-kim Resūl	Gey za ‘ ĩfdür gendüye meşđul melūl
6	Pes Bilāl geldi vü girdi mescide	ḫoş degül göñli bilimez ne ide
7	Çün şabāḫ vağtı ağardı ki ķatı	Ol Bilāli yağdı Server firķatı
8	Didi ben rāḫat olımazam varam	Seyyidümden hem ḫaber nedür görem
9	Geldi yine ķapuya virdi selām	Gel namāza eyleye Raḫmet selām
10	Muşţafā işitdi sözini anuñ	Ol bilür dermānını her nesnenüñ
11	Gir içerü yā Bilāl olma melūl	Didi Ebübekr namāzı kılsun ol
12	Ben varımazam kılasız siz namāz	Ebübekr ola imām ide niyāz
13	Var Ebübekre eyit olsun imām	Yirüme dıkdüm anı olsun hümām
14	‘ Ā’ işe didi-kim ol bir kişidür	Bağrı yufķa sözini kim işidür
15	Didi Peyđamber kim ol olsun imām	Ben anuñ dutdum ķamu işin tamām

12b

1	Pes Bilāl çıqup qor elin başına	Gendüyi ğarq eyledi göz yaşına
2	Ağlayup feryād u zār efgān ider	İşid anuñ yüregın biryān ider
3	Dir meded umularumuz gitdi hep	Arqamız şınup bizi yoq itdi hep
4	Muştafāda za´ if hāl bilmeyeydüm	Vay n’olaydı dünyaya gelmeyeydüm
5	Böyle efgān-ıla geldi mescide	Dir Ebübekre imāmlik sen ide
6	Yüce āvāz-ıla Bilāl itdi nidā	Tā Ebübekre ideler iktidā
7	Didi diñleñ yā Müsülmānlar ḥaber	Kim bir-idi Hāq Resūli mu´ teber
8	Gendüye meşğül olupdur Muştafā	Ebübekir ol sen imām didi şafa
9	Yā Ebā Bekr-i Resūlallāh didi	Da´ vet ider seni yirine kıdı
10	İşidüp aşḥab kamu ağladılar	Ah u feryād-ıla yürek tağladılar
11	Bübekir ağladı didi ol Resūl	Hıoş imişse mescide gelür-idi ol
12	Buyuruğın tıtdı Resūlüñ yörüdi	Geçdi mihrāba namāza tırdı
13	Durdılar şaf şaf şaḥābe itdiler	Eyleyüp tekbīr namāza durdılar
14	Bübekir gördi Resūl yirinde yoq	Gendüyi yeñemedi ağladı çok
15	Ağladı kıldı nidā vā vaḥşetā	Göremedük yüzüñi vā fūrkatā

13a

1	Uşşı gitdi düşdi Şiddīk hem yire	‘ Aklı yoq-kim gendüyi yine dire
2	Cümle aşḥab geldiler ağlaşdılar	Mescide göz yaşlarını şaçdılar
3	Görmediler anda çün Peyğāmberi	Cānlarından her biri oldu berī
4	Muştafādan çün bular ayru idi	Şayru ol şanmañ [bular] şayru idi
5	Göz yaşın Bübekir yiñemedi	Hem şaḥābīye imām olumadı
6	Bübekir didi imām ol yā´ Ömer	Bil özümnden olmışam ben bī-ḥaber
7	Yine aşḥab eylediler çok firāk	Ġam [u] ğuşşa meclisin kılup tırāk
8	İtdiler feryād u efgān-ıla zār	Her birisi oldu cānından bizār
9	Anlaruñ feryādın işitdi Resūl	Fātımaya şordı ne ḥāl iy oğul
10	Fātıma dir ağlaşur aşḥab kamu	Anlara sensüz olur cennet tımu
11	Raḥm idüp aşḥāba dir ol zāt-ı pāk	İy dirīğā bunlar olısar helāk

12	Beni bir vaḫt görmeyüp yanar bular	Tā ebed görmezler ise nideler
13	Anı gördi Muştafā şabr itmedi	Hem eşer kıldı ol ayrılık odı
14	Didi yā Rab ver selāmet ḳulına	Vara müslimler ile ṭura yoluña
15	Pes Müsülmānlar ile ḳıla namāz	Ḥāzretüñe eyleye dürlü niyāz

13b

1	Muştafānuñ oldı maḳbül ḥāceti	Cismine Ḥaḳ virdi biraz rāḫatı
2	Buldı biraz ḥıffeti ol Serverüñ	Cismine ḳuvvet gelüp Peyḡāmbereñ
3	İbni ‘ Abbās-ıla ‘ Aliyi istedür	Yöriyümez zira ḡāyet ḥastadur
4	Muştafā didi ki ṭutuñ durayın	Ol yārānlarum ḳatına varayın
5	Göreyin bir daḫı ol yārānları	Kim daḫı görmeyiserem anları
6	Hem beni anlar daḫı görmeyiser	Şoḫbetüme dünyada irmeyiser
7	Gelüñüz kim mescidüme varalum	Birbirümüzi ṭoyunca görelüm
8	Kim ölüm ayırısar sizden bizi	Didi daḫı yaş-ıla ṭoldı gözi
9	Bu söz-ile oda yaḳdı bunları	Ḳıldılar çok {çok} zār-ıla efgānları
10	Her birini yaḳdı bu firḳat odı	Cānı bunlar Servere ḳurbān ḳodı
11	Ḳoltuḡına girdiler götürdiler	Ṭuta ṭuta mescide götürdiler
12	Mescide geldi şaḫābī gördiler	Şanasın-kim cennet içre girdiler
13	Muştafā Şiddīḳa işāret eyledi	Bübekir geldi imāmet eyledi
14	Ġayret-ile geldi şuffa ol şafā	İḳtidā Bübekre kıldı Muştafā
15	Çün şaḫābī ḥōş tamām itdi namāz	Ḳıldılar ol bī-niyāza çok niyāz

14a

1	Didi bir ḳula virildi ihtiyār	Ger dilerse ‘ ömri ola pāyidār
2	İhtiyār ide dilerse Ḥaḳ ḳatın	Aḫrete gidüp bula Ḥaḳ ḥāzretin
3	Çün bu ḳula ḥōş virildi ihtiyār	Ol daḫı Ḥaḳka ulaşmaḡı sever
4	Bu sözüñ ma ‘ nāsını ol Bübekir	Bilüp ağladı idüp eyü fikir

5	Muştafâ mescid içinden bil çıkar	Varup evde oturup kıılır karar
6	Varduğınca za' fı artdı Serverüñ	Dü-cihân faḥrı Resül Peygâmbereñ
7	Mescidi kııldı tavâf aşḥâb kamu	Ağlayup efgân ider aḥbab kamu
8	Geldi aşḥâb daḥı oğlı söyledi	Hem ' Ali aşḥâb figânın söyledi
9	Bunlaruñ ağlaşduğın söylediler	Servere zârîlîkların vaşf itdiler
10	Çün işitdi elini uzatdı ol	Yapışup aşḥâb oturdı ol Resül
11	Didi ne-dirler aşḥâb için	Didiler korḳar kamu aşḥâb için
12	Ḳorḳuları budur dir iy baḥtiyâr	İdesin dirler ölümü ihtiyâr
13	Dirilüp ḥâtunları çok ağlayup	Zâr u feryâd-ıla yürekler tağlayup
14	Ṭuru geldi ayağı üstine ol	Başını bağlatdı ol şâh-ı Resül
15	İbni ' Abbâs-ıla ' Aliye söykünür	Öñce ' Abbâs gider-idi şaḳınur

14b

1	Mescide varup oturdu Muştafâ	Minberüñ ayağına kân-ı şafâ
2	Allâha şükr eyleyüp didi Resül	Sözlerüñüz hep işitdüm dir uşul
3	Beni öle diyü korḳmışız tamâm	Bilüñüz cümle gidiser ḥaşş u 'âm
4	Şöyle mi şanursız vefât olmayam	Dünyada ṭuram ebed hiç ölmeyem
5	Hiç işitdüñüz mi dünyâda Resül	Ölmeyüp ḳala cihanda dâyim ol
6	Tâ ki ben de dünyada diri ḳalam	Ölmeğiçün çalınur idi ḳalam
7	Girü Allâhuma ben ulaşuram	Pes garîb idüm aña buluşuram
8	Siz daḥı Ḥaḳḳa ²² ulaşursız bilüñ	Sa' y idüp Ḥaḳḳa ²³ yarar dirlik kıluñ
9	Dünyayı Ḥaḳ eyledi dârü'l-fenâ	Nicesin bulur kişi bunda beḳâ
10	Enbiyâ kim benden öñdin geldiler	Cümle ḳaydın yitürüp göç kıldılar
11	Dünya olmuş-ısa ger dârü'l-ḳarâr	Enbiyâ ḳalaydı bunda pâyidâr
12	Dosta yaraḳlandum uş gitmege ben	Oldı ğâlib cânuma çin-i vaṭan

²² Metinde “Ḥaḳa” şeklinde şeddesiz yazılmıştır.

²³ Metinde “Ḥaḳa” şeklinde şeddesiz yazılmıştır.

13	Dosta giderem bitdi cümle işüm	Ümmetümden ğayrı yoḡdur teşvīşüm
14	Cehdüm oldur ümmetümi kırtaram	Cennet içinde olalar muḡterem
15	Ümmetüm tā ki bilemce görmeyem	‘ Ahdüm oldur cennete hiç girmeyem

15a

1	Benüm uçmaḡuñ kıpusını açan	Benden ileri aña kimdür geçen
2	Size taḡvādur naḡiḡat benden uş	Aḡirete gitmek şaḡınuñ eli boş
3	Ṭā‘ ati şaḡlañ oluñ taḡvāda siz	Dünyadan ayrılısaruz uşda biz
4	Ümmetüme eydesiz benden selām	Baña uysunlar kıamusın ḡāşş u‘ ām
5	Sünnetüm zinhār ri‘ āyet ideler	Gösterilen toḡrı yola gideler
6	Bencileyin olalar Ḥaḡḡa muṭī‘	Tā bulara ben olam yarın şefī‘
7	Dilerem Maḡmūda kılasın yā Resūl	
8	Ḥōş şefā‘ at kim Ḥudā kıla kıabūl	
9	Şalla‘llahu‘ aleyhi Muḡammed ve ālihi ecma‘ ĩn	
10	Temmetü‘l-kitāb bi‘ avnillāhi ta‘ āla ²⁴	

²⁴ İncelenen metnin ermesinin ardından sayfa sonunda farklı bir yazı ile şu beyitler kaleme alınmıştır:

“Beyt

Ehl-i‘ irfān arasında eyle kesb-i ma‘ rifet

Cāhile yār olma kim nādān olursın‘ āḡıbet

Beyt

Cāhille şoḡbet itmek kıatı‘ ārdur biline

Zīrā cāhil her ne gelse anı söyler diline

‘ Ālim ile cāhilüñ kıardaşlıḡı

Ṭuṭu ile kıarḡanuñ yoldaşlıḡı”

SÖZLÜK²⁵

		aḳ	beyaz (7a/6)
		aḳ-	akmak (3b/15)
ābdest	(Far.) abdest, ibadet için bir düzen içinde bazı uzuvları yıkama (7b/14)		
		‘ aḳıbet	(Ar.) son, sonunda (4b/10)
acılıḳ	acı, ızdırap (1b/7)	‘ aḳıl	(Ar.) akıllı, zeki (2a/8)
acı	acı, ızdırap (2b/11)	‘ aḳl	(Ar.) akıl (13a/1)
aç-	açmak, açık duruma getirmek (6a/10)	al-	almak, edinmek, sahip olmak (5b/9)
ādem	(Ar.) insan (4a/4)	alda-	aldatmak, kandırmak (4b/11)
ādet	(Ar.) âdet, alışkanlık, kural (10a/13)	‘ ālem	(Ar.) âlem, dünya (1b/5)
Ādetu’llāh	(Ar.) Allah’ın âdeti (10a/10)	alış-	öğrenmek, anlamak (10b/1)
adım	adım, ayak atışı (9b/4)	‘ Ali	(Ar.) Hz. Muhammed’in amcasının oğlu, Hz. Ali (11a/13)
aḡar-	aydınlanmak (12a/7)	alkış	hayır dua, iyi dilek (8b/12)
aḡla-	aḡlamak (1b/14)	Allāh	(Ar.) Allah, Tanrı
aḡlaş-	aḡlaşmak (10b/6)	altı	altı, “6” (11b/8)
āh	üzüntü, acı bildiren ünlem (1b/5)	‘ amel	(Ar.) amel, iş (6b/2)
aḥbāb	(Ar.) dost, sevilen kimse(ler) (11a/10)	añ-	hatırlamak, yad etmek (2b/14)
‘ ahd	(Ar.) söz (14b/15)	aña	“ol” işaret sözünün datif hali (1b/4)
āḥir	(Ar.) son, sonra (2a/4)	ancaḳ	yalnız, sadece (2b/6)
āḥiret	(Ar.) ahiret, öteki dünya (15a/2)	anda	onda, orada (4b/7)
aḥret	(Ar. <āḥiret) öteki dünya (14a/2)	andan	ondan, ondan sonra (3a/10)
aḥvāl	(Ar.) durum, vaziyet (5a/4)	anı	onu (3b/3)
‘ Āiše, ‘ Āyiše	(Ar.) Hz. Muhammed’in zevcesi Hz. Aişe (11a/12)	anlar	onlar (2b/3)
		anuñ	onun (4a/6)

²⁵ Sözlük kısmında madde başları tek örnekle sınırlandırılmıştır.

ara	ara, aralık, mesafe (5a/12)	ayrul-	ayrılmak (15a/3)
ard	art, arka (5a/1)	ayruluḡ	ayrılık (13a/13)
arı	temiz, saf (8b/7)	az	az, fazla olmayan (6b/2)
arḡa	hami, yardımcı (12b/3)	az-	yoldan çıkmak (6b/1)
arş	(Ar.) göḡün en yüksek katı (10b/6)	a' zā	(Ar.) vücut parçası, organ (8b/12)
art-	artmak, fazlaşmak (5b/13)	azāb	(Ar.) azap, eziyet (9a/1)
artur-	artırmak (5b/14)	āzād	(Far.) serbest kalma (7b/2)
ārzū	(Far.) istek, dilek (5a/3)	azīm	(Ar.) büyük (11b/10)
aşḡāb	(Ar.) sahabeler, dostlar (13a/2)	Azrāyil	(Ar.) Azrail, can alıcı melek (6b/11)
aşıl	(Ar.<aşl) asıl, gerçek (2b/14)		
aşşılı	faydalı (3b/3)		B
aşaḡa	aşaḡı, aşağıya (9a/3)	baḡışla-	affetmek (10a/6)
āşık	(Ar.) âşık, aşırı sevgi duyan (3a/12)	baḡla-	kapatmak (5a/2)
at-	atmak, uzaklaştırmak (5a/10)	baḡlat-	baḡlatmak (14a/14)
aḡā	(Ar.) baḡış, ihsan (7a/4)	baḡır	göḡüs (12a/14)
āvāz	(Far.) yüksek ses, nara (12b/6)	bahāne	(Far.) sebep, vesile (10a/13)
ay	ay, yılın on iki bölümünden biri (11b/8)	bahār	(Far.) bahar (5b/12)
ayaḡ	ayak, yere basan uzuv (4b/5)	baḡtiyār	(Far.) mutlu (14a/12)
ayān	(Ar.) açık, belli (3b/3)	baḡ-	bakmak, dikkat etmek (2a/15)
āyet	(Ar.) ayet, Kur'an surelerini oluşturan bölümlerden her biri (2b/12)	bāḡi	(Ar.) sürekli (11b/3)
ayır-	ayırmak, birbirinden uzaklaştırmak (2a/5)	baña	bana, ben şahıs zamirinin yönelme hali (6b/11)
ayru	ayrı (13a/4)	bas-	basmak, ayak koymak (9b/4)
		baş	baş, kafa (4b/5)
		bayram	bayram, kutlama (8b/1)
		ba' zı	(Ar.) bazı, bazısı (4b/4)

beden	(Ar.) beden, vücut (3b/4)	Bilāl	(Ar.) İlk ezanı okuyan Bilāl-i
beḳā	(Ar.) kalıcılık, ölmezlik (14b/9)		Habeṣî (12a/2)
bekle-	koruyucu olarak göndermek (4a/15)	bildür-	haber vermek (2b/4)
belki	(A.+F.) belki, ihtimal ki (11b/8)	bile	ile, beraber (7a/7)
ben	ben, teklik 1. şahıs zamiri (9b/8)	bilemce	yanımda, beraberimde (14b/15)
bencileyin	benim gibi (15a/6)	biñ	bin, “1000” (4a/1)
berî	(Ar.) uzak (13a/3)	binā	(Ar.) yapı (4b/15)
berḳ	(Ar.) şimşek (5b/8)	bī-nihāyet	(Far.) sonsuz (7b/7)
bes	(Far.) yeterli, çok (7a/4)	bī-niyāz	(Far.) yalvarmasız, ihtiyaçsız (13b/15)
besle-	beslemek, yetiştirmek (3b/6)	bir	bir, tek; herhangi bir (13b/5)
beş	beş, “5” (7a/7)	biraz	biraz, az (13b/1)
beşāret	(Ar.) müjde (9b/13)	birbiri	karşılıklı olarak (13b/7)
beyān	(Ar.) bildirme (3b/2)	birer	birer, herkese bir (7a/11)
beyt	(Ar.) ev, ev halkı (11b/4)	biryān	(Far.) kebab (11b/4)
bez, biz	bez, elbise, (3b/15)	bi’smillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm	(Ar.) Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla (başlarım) (1b/1)
bezbaht	(Far.) talihsiz (2a/6)	bit-	1. bitmek, sona ermek (14b/13) 2. (bitki) büyümek (6a/8)
bezdür-	vazgeçirmek (8a/3)	biz	biz, çokluk 1. şahıs zamiri (1b/7)
beze-	süslemek (6b/7)	bizār	(Far.) bıkmış, usanmış (13a/8)
bezek	süs (6a/10)	bol	çok (6b/15)
bī-’aded	(Far.) sayısız, çok (10a/15)	boş	boş, içinde bir şey olmayan (15a/2)
biç-	biçmek, kesmek (2a/3)	boyan-	boyanmak (8a/8)
bigi	gibi (3a/15)	boz-	bozmak, zarar vermek (1b/7)
bī-ḥaber	(Far.) habersiz (13a/6)	böyle	böyle, bu şekilde (2b/5)
bī-ḥad	(Far.) sınırsız (6b/4)		
bī-ḥicāb	(Far.) perdesiz (6a/10)		
bil-	bilmek, anlamak (2a/3)		

bu	bu işaret sözü (6a/3)	Celîl	(Ar.) çok büyük, ulu (Tanrı)
Bübek(i)r, Ebûbek(i)r	(Ar.) dört halifenin ilki, Hz. Ebubekir (12a/12)		(10b/11)
buḥār	(Ar.) buhar, su buharı (5a/15)	cem ^ʿ	(Ar.) toplanma (5b/1)
bul-	bulmak (4b/10)	cemî ^ʿ	(Ar.) tümü (11a/11)
bular, bunlar	bunlar (2b/3)	ceng	(Far.) savaş (6b/14)
bulut	bulut (5a/6)	cennet	(Ar.) cennet, behişt (7b/4)
buluş-	kavuşmak (14b/7)	cevâb	(Ar.) cevap, yanıt (9b/10)
burc	(Ar.) Zodyak üzerindeki on iki takım yıldız verilen ad (5b/12)	ciger	(Far.) yürek, iç (6b/13)
buyur-	emretmek (11a/7)	cihân	(Far.) evren, dünya (4b/11)
buyuruḡ	buyruk, emir (12b/12)	cin(n)	(Ar.) cin (3a/3)
buz	buz, donmuş su (6a/1)	cism	(Ar.) beden, vücut (12a/1)
bühtân	(Ar.) iftira (9a/5)	cüş	(Far.) coşku (6a/5)
büyük	büyük (3a/2)	cüdâ	(Far.) ayrı (9a/15)
		cümle	(Ar.) hep, bütün (2a/11)
			Ç
	Ç	çaḡla-	coşkunca akmak (6a/1)
cân	(Far.) ruh, güç, insanın iç varlığı (11a/7)	Çalab	Tanrı, Allah (8b/10)
cânlu	canlı (3a/1)	çalın-	yazmak (14b/6)
cânsuz	cansız (3b/10)	çalḡu	çalḡı, müzik aleti (9a/11)
ceberût	(Ar.) 1. Allah'ın her şeyin üstünde olan kudreti (4a/11) 2. acımasız (2b/15)	çek-	1. tutup kaldırmak (9b/14) 2. duymak, hissetmek (3a/8)
Cebrâyl	(Ar.) Cebrâil, vahiy getiren melek (10b/9)	çepel	kirli, pis (6b/5)
cehd	(Ar.) çalışma, çabalama (14b/14)	çık-	1. dışarı çıkmak (12b/1) 2. meydana gelmek (3b/14) 3. yükselmek (7b/10)
celâl	(Ar.) büyüklük, ululuk (2b/6)	çiçek	çiçek (6a/8)

çin	gerçek, soylu (14b/12)	dermān	(Far.) derman, çare (3b/6)
çoğ/ķ	çok, fazla (3a/14)	derneşdür-	toplamak, bir araya getirmek (5b/15)
çoklık	çok (7a/3)	destūr	(Far.) izin, müsaade (6a/3)
çün	(Far.) nasıl, için, çünkü (9a/9)	di-	demek, söylemek (14b/2)
çünki	(Far.) çünkü (11a/15)	dik-	beklemek için birini bir şeyin başına getirmek (12a/13)
D			
da	dahi (bağlama edatı) (3a/15)	diken	diken, bitkilerdeki ucu sivri kısım (6a/14)
daḥı	de, dahi, bile (2a/2)	dil	dil, konuşma ve tat alma organı (8a/11)
dārū'l-fenā	(A.t.) dünya (14b/9)	dile-	istemek, arzu etmek (4b/15)
dārū'l-ķarār	(A.t.) baki yer, ahiret (14b/11)	din-	bitmek, sona ermek (8b/9)
da' vet	(Ar.) davet, çağrı (7a/14)	dīn	(Ar.) din, diyanet, inanç (1b/8)
dāyim	(A.<dā'im) daima, her zaman (14b/5)	diñle-	dinlemek, kulak vermek (10a/9)
dāyimā	(A.<dā'imā) daima, her zaman (3b/14)	dir-	dermek, toplamak (5a/1)
de	de, dahi (bağlama edatı) (7b/10)	diri	diri, canlı (4a/5)
deg-	ulaşmak (7b/10)	dirīgā	(Far.) yazık, eyvah (10b/7)
degşür-	devşirmek, toplamak (5a/12)	diril-	toplanmak, derli toplu olmak (5a/1)
degül	yok, değil (4a/8)	dirilik	diri olma, canlılık (8a/15)
degür-	ulaştırmak (9b/11)	dirlik	hayat, yaşayış (4a/2)
dek	tek, sadece (2a/1)	dīzār	(Far.) yüz (1b/13)
dem	(Far.) zaman (3a/9)	don/ñi-	donmak, su katı hale gelmek (6a/1)
deñiz	deniz (7a/5)	dōst	(Far.) dost, sevilen kişi (7b/5)
deñlü	denli, kadar (3a/1)	dök-	dökmek, akıtmak (3a/8)
derd	(Far.) dert, üzüntü (3a/12)	dön-	hareket etmek, yönelmek; değişmek (5b/1)
derdā	(Far.) yazık, vah vah (11b/5)		
dergāh	(Far.) Tanrı katı (10a/15)		

du´ ā	(Ar.) dua, Allah’a yakarış (9a/9)	eger	(F.<eger) eğer, şayet (2a/7)
dur-	1. hareketsiz durmak; bir yerde bulunmak (8b/11) 2. yardımcı fiil (2a/10)	eglen-	oyalanmak (8a/14)
dut-	tutmak; ele geçirmek; kaplamak; oruç tutmak (6b/14)	ehl	(Ar.) topluluk, cemaat (2b/3)
duy-	hissetmek (4a/13)	ek-	hazırlamak (2a/3)
dü	(Far.) iki (3a/15)	ekin	hububat bitkisi (5b/7)
düğün	düğün (8b/1)	eksil-	eksilmek, azalmak (5b/13)
dükel	hep, bütün, hepsi (5b/6)	el	el, uzuv (12b/1)
dün	gece (5b/13)	elfirāk	(Ar.) ayrılık sözü, elveda (8a/9)
dünyā	(Ar.) dünya, yeryüzü (2a/8)	elvidağ	(A.<el-vida’) vedalaşma sözü (8a/2)
dürlü	türlü, çeşit çeşit (5a/7)	emīn	(Ar.) emniyetli, şüphesi olmayan (7b/6)
düş-	düşmek (13a/1)	emr	(Ar.) buyruk, ferman (4b/3)
düşman	(Far.) düşman, hasım (7b/6)	enbiyā	(Ar.) nebiler, peygamberler (4a/15)
düşmen	(Far.) düşman (5b/9)	endişe	(Far.) düşünce, tasa (6b/2)
düşür-	uğratmak (5a/2)	enşār	(Ar.) yardımcıları, koruyucuları (11a/10)
düz-	düzene sokmak, süslemek (6b/8)	er	erkek, yiğit (7b/15)
E			
ebed	(Ar.) sonsuz, sonsuza kadar (13a/12)	eri-	erimek, sıvı hale gelmek (4b/8)
Ebübek(i)r	(Ar.)Dört halifeden ilki, Hz. Ebübekir (12b/8)	esenle-	vedalaşmak (8b/11)
ecel	(Ar.) ölüm zamanı (3b/6)	esenleş-	vedalaşmak (8b/12)
eczā	(Ar.) parçalar, kısımlar (5b/4)	eşer	(Ar.) iz, işaret (13a/13)
efğān	(Far.) ızdırap ile inleme (11b/4)	eski-	eskimek, yıpranmak (3b/15)
efzal	(Ar.) çok faziletli (10b/2)	Es-selāmu ‘ aleyke	“Selam üzerinize olsun” (12a/3)

eşle-	benzer iki şeyi bir araya getirmek (9a/8)	figān	(Far.) bağırarak ağlama, inleme (1b/14)
ev	ev, hane (5a/13)	fikir	(A.<fikir) düşünce (14a/4)
evet	evet, onay sözü (4a/5)	fırāk	(Ar.) ayrılık (3a/15)
evlād	(Ar.) çocuklar (11a/10)	fırkat	(A.<furkat) ayrılık (12a/7)
evvel	(Ar.) önce (2a/10)	fitne	(Ar.) karışık, sıkıntı veren (7b/4)
eyit-	söylemek (11a/12)		
eyle-	yapmak, kılmak (yardımcı fiil) (5a/10)		G, Ğ
eyü	iyi (14a/4)	ğaflet	(Ar.) aymazlık, gafillik (2a/15)
ezān	(Ar.) ezan, namaz çağrısı (11b/13)	gāh	(Far.) bazen, kimi vakit (5b/12)
ezel	(Ar.) öncesizlik (6b/12)	gālib	(Ar.) üstün gelen, yenen (14b/12)
		gam	(A.<gamm) keder, dert (12a/2)
		garīb	(Ar.) kimsesiz, gurbette yalnız kalan (14b/7)
	E	garḫ	(Ar.) boğma, boğulma (mec.) (7a/4)
Faḫr-ı ālem	(F.t.) âlemin övüncü, Hz. Muhammed (11b/15)	gaybet	(Ar.) arkadan konuşma, çekiştirme (9a/10)
faḫr	(Ar.) şeref, onur (10b/4)	gāyet	(Ar.) çok, pek çok (13b/3)
fakīrlık	fakirlik, yoksulluk (7a/1)	gayret	(Ar.) çaba, çalışma (13b/14)
fāni	(Ar.) ölümlü (2a/14)	gayrı	(A.<gayr) başka, diğer (2b/6)
fāsīd	(Ar.) kötü, bozuk (6b/2)	geç-	geçmek, bir yerden bir yere gitmek (2a/11)
Fāṭıma	(Ar.) Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'den olan en küçük kızı, Hz. Ali'nin zevcesi (11a/13)	geh	(Far.) bazı, ara sıra (5a/7)
fenā	(Ar.) yok olma, yokluk (14b/9)	gel-	gelmek, ulaşmak; getirmek; ortaya çıkmak (11b/7)
ferāḫ	(Ar.) gönül açıklığı, sevinç (6a/6)	gendü	kendi (12a/5)
feriṣteh	(F.<firište) melek (2b/2)	geñez	kolay (1b/4)
feryād	(Far.) haykırış, çığlık (7b/11)		

ger	(F.<eger) eğer (14b/11)	göre	bir şeye uygun olarak, gereğince (5a/1)
gerek	lazım (11b/10)	gösteril-	gösterilmek, işaret edilmek (15a/5)
getür-	getirmek (2a/3)	götür-	götürmek; taşımak (13b/11)
gey	çok (12a/5)	göyün -	yanmak (7a/1)
gez	kez, kere (9a/14)	göz	göz, görme organı (6b/9)
gez-	gezmek, dolaşmak (6b/6)	gözük-	gözükmek, görünmek (5b/15)
ğill u ğışş	(Ar.) kin ve hile (6b/5)	göz yaşı	gözyaşı (3a/8)
ğybet	(Ar.) dedikodu, çekiştirme (9a/5)	ğuşşa	(Ar.) keder, kaygı, tasa (1b/9)
gibi	gibi, benzer (9b/14)	güccük	küçük (3a/2)
gice	gece (5b/14)	gül-	gülmek; sevinmek
giç-	geçmek (3a/5)	güldür-	sevindirmek
gider-	ortadan kaldırmak, yok etmek (4b/13)	gül	(F.gül) gül, çiçek (4b/13)
gir-	girmek, dışardan içeriye girmek (7a/5); dönüşmek (5a/7)	gülgār	(Far.) gül bahçesi (7b/5)
girü	geri, tekrar (14b/7)	gün	gün, 24 saatlik zaman; güneş (7a/4)
giryān	(Far.) ağlayan (11b/4)	günāh	(Far.) günah, dinî suç (8b/15)
git-	gitmek, yönelmek; yok olmak (14b/12)	günāhkār	(Far.) günahlı, çok günah işleyen (9a/4)
giy-	giymek (6a/11)	gündüz	gündüz, sabah (5b/14)
gizlü	gizli (6a/10)	güneş	güneş, şems (5b/12)
göç	göç, hicret (14b/10)	güzide	(Far.) seçkin (4a/14)
gök	gök, gökyüzü (4b/9)		
gökçek	güzel (7a/9)		
göñül	gönül, kalpteki duygu gücü (1b/3)		
gör-	görme; idrak etmek; tanık olmak; yapmak (3a/12)	ḥaber	(Ar.) haber, bilgi (4b/1)
		ḥabīb	(Ar.) sevgili (11a/5)
		Ḥabīballah	(Ar.) Hz. Muhammed (8a/9)

ḥabīs	(Ar.) kötü, uğursuz (7b/1)	ḥātem	(Ar.) son (11a/13)
ḥācet	(Ar.) dilek (13b/1)	ḥāṭun	kadın; eş (11b/8)
ḥādīs	(Ar.) yeni, yenilik (5b/6)	havā	(Far.) hava (5a/8)
ḥaḳ (1)	(A.<ḥaḳḳ) doğru, gerçek (4b/1)	ḥayr	(Ar.) hayır, iyilik (8a/1)
Ḥaḳ (2)	(Ar.) Allah (3a/7)	ḥayrān	(Ar.) hayran, hayret eden (7a/11)
ḥāl	(Ar.) durum, vaziyet (7a/2)	Ḥayre'l-enām	(Ar.) yaratılmışların en hayırlısı (Hz. Muhammed) (12a/3)
ḥalās	(Ar.) kurtulma, kurtuluş (7b/3)	ḥayvān	(Ar.) hayvan (3a/3)
ḥalk	(Ar.) insanlar (4a/15)	ḥazān	(Far.) sonbahar (5b/12)
ḥāllu	hali olan (3a/4)	ḥāzır	(Ar.) bizzat bulunan (5a/1)
ḥamd	(Ar.) Allah'a şükretme (3b/10)	ḥazret	(Ar.) saygı ifadesi; huzur, makam (11a/2)
ḥarāb	(Ar.) yıkık, viran (2a/4)	helāk	(Ar.) ölme, yok olma (2b/10)
ḥarām	(Ar.) haram, dini bakımdan yasak olan (8b/15)	hem	(Far.) hem, dahi (4b/2)
ḥarāret	(Ar.) sıcaklık (5a/15)	hemān	(Far.) hemen; öylece (2b/10)
ḥareket	(Ar.) hareket, devinim (6a/2)	hemcū	(Far.) gibi (10b/13)
ḥarīr	(Ar.) ipek (10a/1)	hep	hep, bütün (2b/10)
ḥarket	(A.<ḥareket) hareket, devinim (6a/5)	her	(Far.) her, her bir (5b/6)
Ḥasan	(Ar.) Hz. Ali'nin büyük oğlu (11a/14)	hergīz	(Far.) asla, katiyyen (1b/11)
ḥasen	(Ar.) güzel (11a/14)	hevā	(Far.) istek, nefis (4a/6)
Ḥasīb	(Ar.) değerli, itibarlı (Allah'ın sıfatlarından) (1b/13)	heves	(Ar.) gelip geçici istek (6b/6)
ḥasret	(Ar.) özlem (2a/6)	hezār	(Far.) bin, pek çok (1b/2)
ḥāṣṣ u ' ām	herkes (14b/3)	ḥicāb	(Ar.) perde (5a/3)
ḥasta	(F.<ḥaste) hasta, rahatsız (13b/3)	hīç	(Far.) hiç, hiçbir, asla (3a/15)
ḥaste	(Far.) hasta, rahatsız (10a/10)	ḥiffet	(Ar.) hafiflik (13b/2)
ḥāṣṣu'l-ḥāṣṣ	(Ar.) en has, en güzel (7b/3)	hikmet	(Ar.) gizli, ilahi sebep (6b/9)
		ḥitāb	(Ar.) hitap, seslenme (8b/4)
		ḥizmet	(Ar.) hizmet, iş görme (7a/3)

ḥōş	(Far.) hoş, güzel, iyi (6a/12)	ıç-	ıçmek (4b/14)
ḥōşnūd	(Far.) razı, memnun (8b/7)	ıçerü	ıçeri (12a/11)
Ḥudā	(Far.) Allah (9a/15)	ıçre	ıçinde (1b/13)
Ḥudāya	(Far.) ey Allah'ım! (11a/9)	ıçün	ıçin (7b/11)
ḥūlu	huylu, huya sahip (4a/5)	ıḥsān	(Ar.) iyilik, bağış (9b/2)
ḥurrem	(Far.) şen, sevinçli (5a/8)	ıḥtiyār	(Ar.) seçme, seçilme (8a/15)
Ḥuzā	(Far.) Allah (2b/12)	ıḳāb	(Ar.) eza, eziyet, azap (10a/7)
hük̄m	(Ar.) hüküm, karar (10b/11)	iki	iki, "2" (4a/2)
hümām	(Ar.) himmetli, azimli (12a/13)	ikinci	ikinci, birinciden sonra (4a/11)
ḥürmet	(Ar.) hürmet, saygı (8a/7)	ikrām	(Ar.) ağırlama, hediye etme (7a/13)
Ḥüseyn	(Ar.) Hz. Muhammed'in torunu ve Hz. Ali'nin küçük oğlu (11a/14)	ıḳtidā	(Ar.) tâbi olma, uyma (12b/6)
	İ	il	memleket; halk (2a/14)
ır-	uzaklaştırmak (1b/15)	İlāh	(Ar.) Tanrı, Allah (3b/9)
ıraḳ	uzak (1b/12)	ile	ile; ve (13b/14)
ışıla-	ışıldamak, parlamak (4a/4)	ileri/ilerü	ileri; önce (15a/1)
ıḣḳ	(Ar.) aşk (3a/12)	ilet-	iletmek, ulaştırmak (7a/3)
ıztırāb	(Ar.) acı, elem, sıkıntı (8b/9)	illā/ille	(Ar.) yalnız, -den başka (11b/3)
	İ	ilt-	iletmek, ulaştırmak (10a/2)
i	(F.<ü) ve (3a/3)	imām	(Ar.) imam, namaz kıldırın kişi (12a/13)
İblīs	(Ar.) şeytan (4a/5)	imāmet	(Ar.) imamlık (13b/13)
ibn	(Ar.) oğul (13b/3)	imāmlıḳ	imam olma, imamlık (12b/5)
İbni 'Abbās	Hz. Muhammed'in amcasının oğulu, Abdullah b. Abbas (13b/3)	İmān	(Ar.) inanç (1b/15)
ıḣbret	(Ar.) bir olaydan çıkarılan ders (9a/2)	imdi	şimdi (4b/9)
ıç	ıç; ara; kalp (3a/3)	ıḳnāyet	(Ar.) lütuf, ihsan, iyilik (1b/10)
		in-	inmek, yağmak (5b/2)

ins	(Ar.) insan (4b/9)	ḳabūl	(Ar.) rıza gösterme, onaylama,
intizār	(Ar.) bekleme (8a/15)		müsaade etme (11a/12)
ir-	ermek, ulaşmak (3a/1)	ḳabz	(Ar.) alma (10b/4)
ireş-/iriş-	erişmek (11b/13)	ḳaçan	nasıl, ne kadar (3b/13)
irgür-	eriştirmek, ulaştırmak (8b/10)	ḳadar	ölçüsünde, miktarında (3a/10)
ise	ise (13a/12)	ḳadem	(Ar.) ayak (3a/9)
İslām	(Ar.) İslam, Müslümanlık (1b/15)	ḳafes	(Ar.) kafes (2a/3)
issi	sıcak (6b/14)	ḳal-	olduğu yeri korumak, sürdürmek; bulunmak (2b/10)
iste-	istemek, arzu etmek (10b/15)	ḳalam	(Ar.) kalem (14b/6)
istet-	istetmek, çağdırtmak (13b/3)	ḳamer	(Ar.) ay (11a/14)
iş	iş, olay (2b/4)	ḳamu	bütün, hep; herkes (12a/15)
işāret	(Ar.) belirti; gösterme (2b/14)	ḳan	kan, kırmızı vücut sıvısı (4b/14)
işbu	bu, özellikle bu (8a/13)	kān	(Far.) memba, kaynak (10b/7)
işit-	işitmek, duymak; anlamak (10b/11)	ḳan-	doymak (4b/14)
işle-	işlemek, yapmak (9a/8)	ḳança	nice, ne kadar (5a/11)
it-	etmek, eylemek, yapmak (8a/5)	ḳanda	nereye, nerede (8a/7)
itāb	(Ar.) azarlama (10a/7)	ḳapu	kapı (10b/15)
itdür-	etirmek, yaptırmak (1b/5)	ḳar	kar, bir yağış türü (5b/4)
i tibār	(Ar.) saygınlık (5b/11)	kār	(Far.) kazanç (7b/6)
ive	derhal (8b/10)	ḳara	siyah; karanlık (4a/4)
iy	ey! (seslenme edatı) (7a/15)	ḳaralūḳ	karanlık (6a/8)
izn	(Ar.) izin, müsaade (10b/3)	ḳarañu	karanlık (6b/15)
izzet	(Ar.) saygı, ikram (5a/2)	ḳarār	(Ar.) deęişmez olma, sabitlik (6a/2)
	K, Ḳ	ḳaraz	(A.<ğaraz) kin, öç (9a/1)
ḳabḳara	kapkara, simsiyah (4a/6)	ḳarındaş	kardeş (11a/3)
		ḳarış-	bulaşmak (9b/1)

karşu	ön, kat, huzur (5a/2)	kıyâmet	(Ar.) kıyamet, hesap günü
kaşd	(Ar.) amaç; kötü niyet (1b/8)		(11b/12)
kat	kat, katman, derece; huzur, makam (4b/5)	kız-	ısınmak (6b/4)
		ki	bağlama edatı (4a/12)
katı	çok, fazla (5a/6)	kim (1)	kim, hangi kişi (2b/1)
katlan-	sabretmek, tahammül etmek (8b/8)	kim (2)	ki, bağlama edatı (1b/7)
		kimisi	kimi, bazısı (4b/4)
kaйда	nerede (11a/3)	kimse	hiç kimse; herhangi bir kişi (7a/2)
kaıd	(Ar.) bağ, can (14b/10)	kir	kir, pislik (3b/15)
kaına-	coşmak (6a/4)	kişi	kişi, kimse (10b/12)
kaıan-	elde etmek (6b/4)	kitâb	(Ar.) kitap (15a/10)
kaı-	toprağı açmak, oymak (6b/3)	ko-	koymak, bırakmak (12b/1)
keffâret	(Ar.) şer'i bedel (2a/2)	koḥu	koku (6a/12)
kelâm	(Ar.) söz (8a/13)	koḳ-	kokmak (4a/1)
kemâl	(Ar.) olgunluk, yetkinlik (4b/6)	koḳu	koku (7a/11)
kerem	(Ar.) lütuf (1b/6)	koıtuḳ	kolun gövde ile birleştiği yer (13b/11)
Kerrübiyyün	(Ar.) Allah'a en yakın kabul edilen meleklerin en büyükleri (4b/4)	koı-	çıkmaq, yükselmek (5a/6)
		koıḳ-	korkmaq; endişe etmek (1b/9)
kesil-	bitmek (3b/15)	koıḳu	korku, endişe (1b/3)
kıı	kıl, tüy (3a/10)	koı-	bırakmaq (6b/1)
kıı-	etmek, eylemek, yapmak (7b/12)	köprü	köprü (Sırat köprüsü) (3a/5)
kııdur-	ettirmek (1b/9)	kuđret	(Ar.) güç, Allah'ın gücü (5b/10)
kıııç	kılıç, çelik silah (4b/14)	kuı	kuı, insan (9b/13)
kıııa	kısa, az süren (5b/13)	kuılaḳ	kuılaḳ, işitme uzvu (9a/9)
kııımet	(Ar.) talih, şans (3a/6)	kuılluḳ	kuı olma, ubudiyet (8b/6)
kııış	kış mevsimi (5b/12)	kuıurân	(Ar.) Kur'an-ı Kerim (9a/13)

ḳurbān	(Ar.) kurban, canını feda eden (8b/2)	ma´ rifet	(Ar.) bilme, biliş (4a/7)
ḳurtar-	kurtarmak, kurtulmasını sağlamak (14b/14)	ma´ rūf	(Ar.) dini bakımdan uygun görülen (9a/8)
ḳurtıl-	kurtulmak (6b/12)	ma´ şūḳluḳ	sevilme hali (3a/12)
ḳurtul-	kurtulmak (7b/1)	mecāl	(Ar.) güç, takat (4a/2)
ḳutlu	uğurlu, hayırlı (7a/9)	meclis	(Ar.) topluluk (13a/7)
ḳuvvet	(Ar.) güç, kuvvet (12a/1)	meded	(Ar.) yardım, imdat (10a/15)
		medḥ	(Ar.) övme (8a/12)
		melāk	(Ar.) görmek, mazhar olmak (4b/9)
	Ļ	melāl	(Ar.) üzüntü, hüzn (12a/2)
la´ ĩn	(Ar.) lanetlenmiş (7b/6)	melāyik	(Ar.) melekler (2b/15)
lāyık	(Ar.) layık, yaraşır, uygun (3b/7)	melekūt	(Ar.) melekler âlemi (2b/15)
luṭf	(Ar.) lütuf, ihsan (2a/1)	Melekü'l-Mevt	(Ar.) ölüm meleği, Azrail (6b/10)
		melül	(Ar.) üzgün (7a/15)
	M	memāt	(Ar.) ölüm (10b/5)
mādemki	(A.+F.) madem (3b/14)	menfa´ at	(Ar.) fayda (3a/7)
maḡbūn	(Ar.) şaşkın, şaşırılmış (2a/7)	menfa´ atlü	faydalı (3b/4)
maḥlūḳ	(Ar.) yaratılmış (2a/13)	menzil	(Ar.) yolculukta durulan yer, konak (1b/11)
Maḥmūd	(Ar.) eserin yazarı (4b/11)	mertebe	(Ar.) derece (4b/10)
maḳām	(Ar.) mevki, kat, yer (9b/11)	mescid	(Ar.) minaresiz küçük cami (11b/15)
maḳbūl	(Ar.) kabul edilen (13b/1)	meşḡul	(Ar.) bir işle uğraşan (12b/8)
maḳşūd	(Ar.) gaye, emel (8b/3)	mevt	(Ar.) ölüm (9b/9)
ma´ lūm	(Ar.) bilinen (3b/12)	mı / mi	soru edatı (14b/4)
ma´ mūr	(Ar.) bayındır (6b/8)	miḥnet	(Ar.) dert, sıkıntı (11b/5)
ma´ nâ	(Ar.) anlam (14a/4)		
ma´ nî	(A) anlam, mana (4a/5)		
manşıb	(Ar.) makam, derece (7b/10)		

miḥrāb	(Ar.) camide Kâbe'yi gösteren, imama ayrılmış yer (12b/12)	Müste'ān	(Ar.) kendisinden yardım beklenen (Allah'ın sıfatlarından) (1b/10)
miḥdār	(Ar.) nicelik, ölçü (2b/11)	müsteṭāb	(Ar.) hoş, güzel (10a/3)
minber	(Ar.) camide hutbe okunan yüksek yer (14b/1)	müsülmān	(Ar.) Müslüman (12b/7)
muḥabbet	(Ar.) sevgi (6b/8)	müşrik	(Ar.) Tanrı'ya ortak koşan (7b/9)
Muḥammed Muṣṭafā	son peygamber, Hz. Muhammed	müşṭāk	(Ar.) özleyen, iştiyaklı (10b/2)
muḥhib	(Ar.) seven, sevgi besleyen	N	
muḥterem	(Ar.) saygıdeğer	nāgehān	(Far.) ansızın (11b/13)
Mu'īn	(Ar.) yardımcı (Allah)	naql	(Ar.) götürme, geçirme (10a/14)
murād	(Ar.) murat, istek	namāz	(Far.) namaz ibadeti, salat (6b/15)
Muṣṭafā	(Ar.) seçilmiş, güzide (Hz. Muhammed) (10a/8)	naṣīb	(Ar.) kısmet (1b/13)
muṣṭuluḡ	müjde, sevinçli haber (7a/14)	naṣiḥat	(Ar.) öğüt, tavsiye (15a/2)
mu' teber	(Ar.) geçerli (12b/7)	naẓar	(Ar.) bakma, bakış (4b/11)
muṭī'	(Ar.) itaat eden (11a/11)	ne/ni	ne; hangi şey; neden (3b/3)
muṭlaḡā	(Ar.) kesinlikle (2a/7)	nefis	(Ar.) hoş, güzel (6a/14)
muṭma' īn	(Ar.) inanmış, emin olan (8b/6)	nefs	(Ar.) şahsiyet, kişilik (2b/1)
mübārek	(Ar.) kutlu, uğurlu (11b/1)	nehy-i münkir	(<nehy an-il-münker) şeriatın yasak ettiği şeyleri yaptırmama (9a/8)
mü' ezzin	(Ar.) ezan okuyan (11b/13)	nesne	varlık, şey (2b/6)
mühmel	(Ar.) manasız, boş (4a/7)	nev-bahār	(Far.) ilkbahar (6a/3)
mü' min	(Ar.) iman etmiş, inanmış (7a/9)	nice	birçok; nasıl (3a/13)
münāfıḡ	(Ar.) münafık, iki yüzlü (8b/8)	niçün	niçin, neden (10b/14)
münkir	(Ar.) inkar eden (9a/8)	nidā	(Ar.) seslenme (12b/15)
müslim	(Ar.) Müslüman (13a/14)	ni' met	(Ar.) lütuf, ihsan (3b/11)
		nisbet	(Ar.) kıyaslama, ölçü (4a/2)

nitekim	gerçekten, hakikaten (4a/15)	‘ Ömer	(Ar.) ikinci halife Hz. Ömer (13a/6)
niyāz	(Ar.) yalvarma, dua (12a/12)		
nūr	(Ar.) aydınlık, parlaklık (7b/11)	‘ ömr	(Ar.) hayat, yaşam (4b/13)
nurlan-	aydınlanmak (8a/8)	öñce	önce, ilk (14a/15)
nüzül	(Ar.) inme (11a/4)	öñdin	önce, ilk olarak (9b/5)
		öñg	önce (10a/10)
		öp-	öpmek (11b/7)
		öz	kendi (9a/11)
Ö			
o	“o” işaret sözü (3a/9)		
od	ateş (5b/10)		
oğlan	çocuk (4a/4)		
oğul	çocuk (13a/9)	pādişāh	(Far.) padişah, hükümdar (7a/15)
oķı-/oķu	okumak; sesli söylemek (3b/8)	pāk	(Far.) temiz (3b/13)
ol	o (1b/15)	pāre	(Far.) parça (1b/2)
ol-	olmak (2a/6)	pārelen-	parçalanmak (3b/15)
omuz	omuz, kolun gövdeye bağlandığı yer (4b/4)	pāyidār	(F.<pāydār) kalıcı, sonsuz (14a/1)
orta	ara (5a/6)	perde	(Far.) örtü (4b/8)
oruç	(F.<rūze) oruç (6b/14)	perde-dār	(Far.) perdecisi, perdeyi açmakla vazifeli kimse (4b/7)
ot	ot, bitki (6a/8)	perdesüz	perdesiz, engelsiz (5b/10)
otur-	oturmak (8a/11)	pes	(Far.) o halde, sonra, hasılı (4a/3)
		peyğāmbēr	(Far.) Tanrı’nın elçisi, yalavaç (13a/3)
Ö			
öc	neden, etki (8a/7)		
öl-	ölmek, hayatı sona ermek (8b/1)		
öldür-	öldürmek, ölmesine sebep olmak (2b/14)	Rab	(Ar.) Tanrı, Allah (13a/14)
ölü	ölü, hayatı sona ermiş olan (3a/10)	rāḥat	(Ar.) kolay, sıkıntı vermeyen (2a/2)
ölüm	ölüm, vefat (3a/1)	raḥm	(Ar.) acıma, merhamet (13a/11)

rahmet	(Ar.) merhamet; ihsan (7a/5)	şad hezārān	(Far.) yüz binlerce (8a/6)
rāzı	(Ar.) razı, kabul eden, hoşnut (8b/7)	şaf şaf	(A.<şaff) sıra sıra, dizi dizi (12b/13)
redd	(Ar.) uygun bulmama, geri çevirme (3b/7)	şafā	(Ar.) gönül şenliği (11b/10)
remz	(Ar.) simge, işaret (5a/9)	sağ	sağ, sağ taraf (7a/10)
renk	(Far.) renk (5a/7)	şahābe/ şahābī	(Ar.) Hz. Muhammed'i görmüş ve onun sohbetinde bulunmuş Müslümanlar, ashap (12b/13)
resūl	(Ar.) peygamber; Hz. Muhammed (10b/12)	şahrā	(Ar.) çöl (5a/7)
Resūlallah	(Ar.) Allah'ın resulü, Hz. Muhammed (12a/4)	şakın-	uzak durmak (15a/2); saklamak (3b/2); korumak; düşünmek (14a/15)
revān	(Far.) akan (11b/1)	sākin	(Ar.) durgun, dingin (5a/8)
reyḥān	(Ar.) fesleğen, güzel kokulu bir bitki (6a/12)	şakla-	esirgemek, korumak (3b/4)
rifḫ	(Ar.) yumuşaklık (10b/4)	şaklayıcı	koruyucu, esirgeyici (1b/5)
rızā	(Ar.) razılık, hoşnutluk (9b/4)	şalāḥiyyet	(Ar.) yetki (8b/5)
ri' āyet	(Ar.) uyma, saygı duyma (15a/5)	şālīḥ	(Ar.) dine uygun davranan (7b/15)
rişte	(Far.) bağ	san-	sanmak, düşünmek (2b/3)
rūḥ	(Ar.) ruh, can (10a/3)	saña	sana, "sen" zamirinin yönelme hali (1b/11)
rūşen	(Far.) aydınlık, parlak (6a/6)	şan' at	(Ar.) sanat, ustalık (6a/13)
rūşenlik	aydınlık (5b/8)	şanki	sanki, güya (7a/7)
§		şar-	kuşatmak, giydirmek (10a/1)
sa' ādet	(Ar.) mutluluk (10b/1)	şarḥ	köşk (3a/9)
şabāḥ	(Ar.) sabah, gündüz (12a/7)	sa' y	(Ar.) çalışıp çabalama (14b/8)
şabr	(Ar.) sabır, tahammül (11a/9)	şayr(u)	hasta (7b/13)
şaç-	şaçmak, dökmek (13a/2)		

sebeb	(Ar.) sebep, neden (10a/11)	sinle	mezar (2a/10)
sebzezār	(Far.) yeşillik, çimenlik (6a/8)	siz	“siz”, çokluk 2. şahıs zamiri (13b/8)
selām	(Ar.) selam, esenleme (7a/3)	şoḥbet	(Ar.) görüşüp konuşma, hasbihal (13b/6)
selāmet	(Ar.) emniyet, esenlik (13a/14)	şol	sol, sol taraf (7a/10)
selāmla-	selam vermek (8a/12)	şol-	canlılığını yitirmek (4b/13)
sen	“sen”, teklik 2. şahıs zamiri (5a/2)	şoḡra	sonra, ileride (5a/13)
sencileyin	senin gibi (8a/7)	şor-	sormak (4b/3)
sensüz	sensiz (13a/10)	sora-	sormak (4b/6)
Server	(Far.) başkan, ulu (Hz. Muhammed) (10a/14)	şovuḡ	soğuk, soğuk hava (5b/2)
sev-	sevmek, sevgi duymak (3a/13)	söykün-	dayanmak (14a/15)
şevāb	(Ar.) sevap, Allah tarafından mükafatlandırılan hareket (7b/10)	söyle-	demek, söylemek (9b/7)
sevdür-	sevdirmek (3a/11)	söz	söz, laf, kavi (9a/12)
sevgülü	sevgi ve bağlılık duyulan (8a/2)	şu	su, ab (5b/10)
sevin-	sevinmek, mutlu olmak (9b/12)	suç	günah (10a/6)
seyr	gitme, gezinme (5b/12)	şuff(e)	(Ar.) dış kapının iki tarafında oturmaya mahsus yer (13b/14)
seyyid	(Ar.) başkan, ulu (12a/8)	sultān	(Ar.) sultan, hükümdar (9b/8)
Şiddīk	(Ar.) Hz. Ebubekir (13a/1)	şun-	sunmak, takdim etmek (7a/12)
şıdḡ	(Ar.) doğruluk (11b/11)	şūret	(Ar.) görünüş, biçim (3a/11)
şıfat	(Ar.) hal, keyfiyet (4a/7)	şūretā	(Ar.) görünüşte (4a/5)
şınuḡ	kırgın, kırık (1b/3)	sükūnet	(Ar.) durgunluk, dinginlik (6a/2)
şın-	kırılmak, zayıf düşmek (12b/3)	sünnet	(Ar.) Hz. Muhammed’in söz ve davranışları (15a/5)
şıyırıt-	çekip kurtarmak (9b/12)	süpürge	süpürge (5a/13)
şız-	çıkmaq (6b/5)	sür-	sevk etmek, itmek (5a/5)
şıl	sel (10b/13)		
sin	mezar (6b/3)		

	Ş		
şād	(Far.) mutlu, neşeli (7b/2)	ta' ālā	(Ar.) yüksek olsun! manasına gelip Allah adıyla birlikte kullanılan söz (2b/4)
şāh	(Far.) padişah (14a/14)		
şāz	(F.<şād) mutlu, neşeli (5a/8)	ṭā' at	(Ar.) ibadet (6b/15)
şāzīlık	mutluluk (9b/13)	ṭabīb	(Ar.) hekim (3a/7)
şefā' at	(Ar.) Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık (15a/8)	ṭağ	dağ (5a/14)
		ṭağıl-	dağılmak (5a/11)
		ṭağla-	acısı yüreğine işlemek (11a/8)
		ṭağnık	dağınık (5b/3)
		ṭağnuḳ	dağınık (5a/12)
şefī'	(Ar.) şefahtçi (11b/12)	ṭahkīk	(Ar.) gerçekten (2a/3)
şefīk	(Ar.) şefkatli, merhametli (1b/13)	ṭaḳvā	(Ar.) Allah'tan korkma, züht (15a/2)
şems	(Ar.) güneş (11a/14)		
şerbet	(Ar.) içilecek tatlı şey (2a/11)	ṭalabı-	oynayıp sıçramak (8b/9)
şerr	(Ar.) kötülük, fenalık (6b/12)	ṭaleb	(Ar.) arzu, istek (4b/15)
şevk	(Ar.) arzu, keyif (6a/5)	tamām	(Ar.) hep, bütün; tamamlanmış (9b/9)
Şeyṭān	(Ar.) şeytan, iblis (7b/6)		
şī' ir	(Ar.) şiir, manzume (4b/12)	ṭamu	cehennem (6b/4)
şimdi	şimdi, şu an (7a/3)	Taḥrī	Tanrı, Allah (7a/14)
şol	şu, o (8b/14)	ṭapu	huzur, makam (10b/15)
şöyle	şöyle, şunun gibi (4b/2)	ṭarḥ	(Ar.) bırakma, dağıtma (7b/8)
şu	şu (işaret sözü) (3a/7)	tārumār	(Far.) karmakarışık, perişan (5b/3)
şūrīde	(Far.) karışık (6a/1)	ṭaş-	kenarları aşmak; akarsu vb yatağından çıkmak (6a/4)
şükr	(Ar.) teşekkür (3b/7)	ṭaş	dış (4a/4)
	T, T	ṭat	tat, lezzet (3a/6)
tā	(Far.) kadar, değin (4a/9); işte (6a/13)	ṭat-	tatmak, hissetmek (3a/4)

ṭatlu	tatlı, lezzetli (7a/9)	ṭoyla-	bağışta bulunmak, sevindirmek
ṭavāf	(Ar.) etrafını dolaşma (14a/7)		(8a/12)
tefekür	(Ar.) düşünme (5b/11)	töhmet	(Ar.) suç, suçlama (8b/8)
tegür-	ulaştırmak (11a/9)	ṭur-	durmak; kalkmak (12a/3)
tekbîr	(Ar.) “Allahu ekber” sözünü söyleme (12b/13)	turāb	(Ar.) toprak (2a/4)
temiz	(Ar.) arı, pak (5a/13)	ṭuraḳ	yurt, mahal (8a/6)
ten	(Far.) vücut, beden (2a/4)	ṭut-	tutmak; yerine getirmek (11b/11)
terbiyet	(Ar.) terbiye, edep (3b/2)	ṭuy-	duymak, işitmek; hissetmek (2b/11)
terk	(Ar.) bırakma, vazgeçme (8b/5)	tüg	tüy (6a/13)
tertîb	(Ar.) hazırlık, düzen (9b/14)		
tesbîḥ	(Ar.) “subhanallah” sözünü söyleme; zikir (3b/14)		U
tesellî	(Ar.) avuntu (11b/9)	u	(Ar.) ve (6b/1)
teşvîş	(Ar.) karışıklık; sıkıntı (2b/4)	uç	tepe (8a/11)
tırāḳ	(Ar.) gitmek, bırakmak (13a/7)	uç-	uçmak, göğe yükselmek (7b/4)
tîz	(Far.) çabuk, derhal (8b/1)	uçmaḳ	(Soğd.<uṣtmaḥ) cennet (10a/1)
tîzcek	çabucak, hemen (8b/3)	uğra-	maruz kalmak; yaklaşmak (1b/6)
ṭoğ -	çıkarmak, ortaya çıkmak (5b/9)	uğrat-	maruz bırakmak (1b/4)
ṭoğrı/(u)	gerçek, hakiki (15a/5)	ulaş-	yetişmek, erişmek (14a/3)
ṭol-	dolmak, kaplamak (11b/14)	ulaşdur-	yetiştirmek, eriştirmek (8b/1)
ṭolu	dolu, buz şeklindeki yağış (5a/14)	ulu	büyük, yüce (3a/15)
ṭon	elbise (6a/11)	ululuḳ	yücelik (8b/6)
ṭonan-	donanmak, giyinmek (6a/11)	umu	ümit, istek (12b/3)
ṭonzuḳ	yakıt (9a/6)	unut-	unutmak (6b/6)
ṭopraḳ	toprak (2a/4)	ur-	vurmak, saplamak (4b/14)
ṭoy-	doymak, kanmak, tatmin olmak (3a/3)	usan-	bıkmak (4b/13)
		uş	akıl (13a/1)
		uşûl	(Ar.) alçak sesle şûr (14b/2)

uṣ	şöyle, şu (14b/12)	vaṭan	(Ar.) yurt (14b/12)
uy-	dinlemek, tabi olmak (6b/5)	vay	şaşma anlatan bir söz (12b/4)
uyan-	uyku durumundan çıkmak; canlanmak (2a/15)	va'z	(Ar.) dini öğüt, vaaz (9a/13)
uyḡu	uyku (4b/15)	vefā	(Ar.) bağlılık (10a/5)
uyu-	uyumak (6b/3)	vefāt	(Ar.) ölüm (10b/5)
uza-	uzun sürmek (5b/13)	velī	(Far.) velakin, amma (9b/13)
uzat-	uzatmak, yönelmek (14a/10)	vesvese	(Ar.) kuruntu, şüphe (4a/6)
uzun	uzun (6b/14)	vidāḡ	(Ar.) veda (11b/9)
		vidāḡlaş-	vedalaşmak (8b/12)

Ü

ü	(Ar.) ve (4b/9)
üç	“üç”, 3 (2b/12)
üçünci	üçüncü, ikinciden sonra gelen (4a/11)
ümmet	(Ar.) bir peygambere inanan cemaat (11b/10)
üst	üst, üzeri; yukarı; sonrası (2a/6)
üzeri	üst, üzeri (2b/1)

Y

vā	(Ar.) vah, yazık! (11b/5)
vācib	(Ar.) yapılması gerekli olan (4b/1)
vaḡset	(Ar.) korku, üzüntü (12b/15)
vaḡt	(Ar.) vakit, zaman, süre (4a/3)
var	olmak, bulunmak (3a/1)
var-	gelmek, ulaşmak (5b/1)
vaşf	(Ar.) tarif etme (14a/9)

vir-	iletmek; başışlamak (3a/6)
vü	(Far.) ve (2a/9)

Y

ya	(Ar.) ey! hey! (ünlem) (1b/8)
yaḡ	yaḡ (9b/14)
yaḡ-	yaḡmak, gökten düşmek (5b/5)
yaḡmur	yaḡmur (5b/2)
yaḡ-	tutuşurmak; çok üzme (6b/13)
yaḡın	az bir arası olan, uzak karşıtı (11b/7)
yalan	yalan, doğru olmayan (9a/6)
yalvar-	yalvarmak, istemek (8b/3)
yan-	yanmak, tutuşmak; çok üzölme (4a/10)
ya' nī	(Ar.) demek, şu demek ki (2b/6)
ya' līş	hatalı (9a/6)
yapış-	yaklaşmak, bulaşmak (9b/1)
yār	(Far.) dost (5a/15)

yara-	yakışmak, uygun olmak (14b/8)	yıl	yıl, sene (4a/1)
Yaradan	yaratıcı, Allah (4a/9)	yi-	yemek (4a/13)
yaradıl-	yaratılmak (6a/6)	yigle-	üstün tutmak (4a/15)
yaradılmış	yaratılmış, mahluk (4a/2)	yil	rüzgar (4a/1)
yaraklan-	hazırlanmak (14b/12)	yimek	yemek (4a/13)
yaramaz	yaramaz, kötü (4a/7)	yine	yine, tekrar (13a/1)
yārān	(Far.) dost, arkadaş (13b/4)	yiñ-	yenmek (13a/5)
yarat-	yaratmak, halk etmek (10b/2)	yir	mahal, mekan; yeryüzü (3a/10)
yarın	ahiret günü (15a/6)	ytür-	kaybetmek (14b/10)
yarlıga-	bağışlamak, affetmek (9a/7)	yoğ	yok, olmama durumu (2b/3)
yarlıgat-	affettirmek (11b/12)	yoğul-	yok olmak, kaybolmak (5a/6)
yarluğ	buyruk, emir (1b/4)	yol	yol, tarik; yolculuk; ilke (1b/15)
yaş	göz yaşı; su damlası (11a/1)	yoldaş	yoldaş, yol arkadaşı (8a/2)
yat-	yatmak, uyumak (6a/4)	yöri-	yürümek (8b/11)
yaz	yaz mevsimi (5b/12)	yufka	yumuşak, dayanıksız (12a/14)
yaz-	yazmak, kaydetmek (8a/1)	yüce	yüksek (4b/5)
yazdur-	yazdırmak (8a/3)	yügrüş-	koşuşmak (10a/1)
yazuğ	günah (9a/1)	yürek	kalp, gönül (10b/6)
yedi	yedi, “7” (4b/5)	yürü-	yürümek (9b/6)
yedinci	yedinci, altıncıdan sonra gelen (4b/5)	yüz	yüz, çehre; yüzey (7a/6)
yeñ-	yenmek, galip gelmek (12b/14)		Z
yene	yine, tekrar (5a/9)	za' f	(Ar.) zayıflık, kuvvetsizlik (14a/6)
yeñi	yeni, eski karşıtı (6a/6)	zaḥmet	(Ar.) zahmet, eziyet (6b/12)
yer	bölüm, alan (2b/12); yeryüzü (2b/1)	za' İf	(Ar.) zayıf, güçsüz (12a/5)
yetiş-	ulaşmak, vasıl olmak (7b/14)	zamān	(Ar.) zaman, vakit (3b/6)
yık-	dağıtmak, tahrip etmek (5b/7)	zār	(Far.) ağlayıp inleme (6b/1)
		zārılık	ağlayıp inleme (14a/9)

zāt	(Ar.) saygıya değer kimse (13a/11)
zevk	(Ar.) hoş duygu, lezzet (6a/5)
zıkr	(Ar.) anma, anılma (8a/12)
zindān	(Far.) hapis (7b/3)
zinhār	(Far.) aman! (15a/5)
zira	(Far.) çünkü (13b/3)
ziyān	(Far.) zarar (3b/3)
ziyānlu	zararlı (3b/4)
ziyāret	(Ar.) görmeye gitme (11a/4)
zulmet	(Ar.) karanlık (5b/13)
zulüm	(Ar.) eziyet, cefa (9a/5)
Zü'l-celāl	(Ar.) celāl, ululuk sahibi olan Allah (2b/6)

SONUÇ:

Bu çalışmada, Mahmûd isimli bir şaire ait olup 15. yüzyılın başlarında istinsah edildiği düşünülen “Ahvâl-i Mevt” başlıklı eserin dil incelemesi yapılmıştır. Metnin içinde bulunduğu yazma tanıtılmış, daha sonra eserin dil özellikleri üzerinde durulmuştur. Ardından metnin transkripsiyonu yapılmış ve son olarak da metnin sözlüğüne yer verilmiştir. Farklı konularda toplam altı manzumeden oluşan metin hakkında şu sonuçlara varılmıştır:

1. Metin içerik bakımından farklı manzumelerden oluşmakla beraber genel olarak metnin tamamında hikâyeleştirme metodu kullanılarak yeri geldikçe okuyucuyu bilgilendirme çabası ortaya konulmuştur. Bu hikâyeleştirme metodunun “*Ahvâl-i Melekü'l-Mevt*” ve “*Ahvâl-i Vefât-ı Muhammed Muştafâ*” adlı manzumelerde öne çıktığı görülmektedir.

2. Şairin öğreticilik kaygısının ilk plânda olması, eserin sanat yönüne olumsuz etki göstermiştir. Vezin kusurlarına çokça rastlanmaktadır. Bunlardan bir kısmı “*Her kişi ölüm yolundan ahirete / Varur uğrar zahmete vü rahmete*” beyitinde olduğu gibi bir sözcükteki ünlünün okunmaması yolu ile söyleyişte telafi edilebilir görülürken bir kısmı ise “*Hak ta' âlâ bunlara destür vire / Kış gidüben bu gez gelüp hoş nev-bahâr*” beyitinde görüldüğü üzere böyle bir düzeltme imkânına sahip değildir.

3. “*Âdem oğlanında vardur kişiler / İçi kara ille taş ışıllar*”, “*Yer yüzünde cümle cânlu öliser/ Büyük ü güccük bu hâli bulisar*” gibi birçok beyitte görülen açıklık ve akıcılık, muhatabın metni kolaylıkla okuyabilmesini sağlamaktadır. Ayrıca “*Cân kafesden bilünüz tahkik uçar / Ne ekerse anı getirür biçer*”, “*Tesbih ider lâyıq olmazdan Hâkı / Ger dilersen uşda âyet gel okı*” gibi doğrudan okuyucuya seslenen beyitlerle muhatabın dikkati metin üstünde tutulmuştur.

3. Arapça ve Farsça kelimeler de metinde bir hayli mevcuttur; ancak hem dönemin karakteristik özelliği, hem de mesajın doğru ve dolambaçsız şekilde verilmesi isteği, Türkçe ifadelerin etkin biçimde kullanılmasını sağlamıştır. Toplam 923 madde başı sözcüğün 474'ü Türkçe, 346'sı Arapça, 100'ü Farsça, 1'i Soğdca'dır. Bu duruma göre %51 Türkçe, %37 Arapça, %10 Farsça ve %0,1 Soğdca madde başı kelime bulunmaktadır. Metinde “*bilemce, çalku, çepel, derneşdür-, ışıla-, söykün-, talabı-, yüğrüş-*” gibi bugün halen ağızlarda yaşayan kelimelerin bulunması dikkat çekicidir.

4. Metin üzerinde herhangi bir tarih kaydı tutulmamakla birlikte aynı nüshada bulunan ve aynı müstensihin elinden çıkmış olduğu düşünülen Gülşen-i Râz adlı eserin istinsah tarihi H. 809 (M. 1406) olarak kaydedilmiştir. Hem müstensihin aynı olması, hem de metnin bu dönemin dil özellikleriyle uyum göstermesi, söz konusu tarihin yüksek ihtimalle eserin telif tarihi olabileceğini göstermektedir.

5. Edebiyatımızda tabiatın belirli dönemlerini ve bu dönemlerin gerek dünyaya, gerekse topluma etkilerini dile getiren “bahâriyye”, “şitâiyye” gibi türlerde hatta doğrudan bu başlıklar ile çeşitli eserler kaleme alınmıştır.

Bununla beraber doğrudan tabiat olaylarının ne sebeple oluştuğu ve bu olayların nasıl hikmetleri haiz olduğu üzerinde çok durulmamıştır. “Ahvâl-i Bulut” adlı manzume bu bakımdan ayrı bir değere sahiptir.

Yukarıdaki maddelerde belirtildiği gibi metin, Eski Anadolu Türkçesinin son dönemindeki söz varlığını; ayrıca genel hatlarıyla bu devirdeki düşünce ve inanç dünyasını yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır.

SUMMARY

The work we have studied on it was written by a poet named Mahmûd and it is composed of five different poems. It is registered by number 06 Mil Yz 6772/1 in National Library of Turkey (in Ankara), Collection of Manuscripts. The date or place of the work is absent in subject but in another work in manuscript, named “Gülşen-i Râz”, the date of copy is H. 809 (M. 1406) and their copyists are the same. The name “Risâle-i Mevt” is the title of first poem. All works in this manuscript are:

1. Ahvâl-i Mevt (1b-15a)
2. Mi'râc-nâme (15b)
3. Gülşen-i Râz (16b-136b)
4. Kitâbu'l-Menâfi' (136a-143b)

The first poem in Ahvâl-i Mevt bears the same name and it is about the condition of dying and after death. In this poem, the poet emphasizes the transiency of the world life and advises to be ready and make good things for the life after death. He tells about the situation of people who commit sins and rebels to God. It also consists a pray for an easy death. Afterwards, there is a short poem about death again. Later in poem “Ahvâl-i Bulut” which means “situation of clouds”, weather conditions, precipitation forms and their affects were told. There are some species like “bahâriyye” or “şitâiyye” in Turkish literature but they are more general poems about seasons. “Ahvâl-i Tamu” is another short poem about the reasons to go to hell. It consists of nine couples. After this, a poem named “Ahvâl-i Melekü'l-Mevt” tells death situtaion of a faithful person and the dialogue between him and Angel of Death. God’s good attitude to a good servant is tried to be cited. The parts of this person’s body (his eyes, ears, hands, feet) is made to be spoken and they tell how they’ve worked in the way of God to make good things. They bear witness that this person used them all for good acts. Finally, in “Ahvâl-i Vefât-ı Muhammed Mustafâ”, the dialogue between Angel of Death and Prophet Muhammad and the events happened before dying is narrated. Firstly Angel of Death comes to the house of Prophet Muhammad sadly and says that it is time to take his soul. Prophet Muhammad tells his family “ahl-i bayt” that it is time to leave this world and their sadness is reflected to this poem. By this poem, he wants to show the love and admiration of companions (sahaba) and Muslim people to Prophet Muhammad. So, as seen, the poems in the first part don’t have any relationships with others by the angle of context.

Style of the poet is very clear and it can be understood that the text was written for community. Some measure mistakes and repeated words can be seen in these poems. For this reason, it can be thought that the poet is not professional and the aim of him is to give advices and warn people especially about death, judgement day. Also he wants the people to realise and think about wisdom of creation and the perfect system of the universe.

In this article, firstly, the grammatical structure of the text has been analysed. Phonological and morphological properties of the text has been given. After this, the text has been transcribed to Latin alphabet. Then, the dictionary has been prepared. At least, the facsimile has been added.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Hasan (2010). “Şitâiyye”, *İslâm Ansiklopedisi*. C.39. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.: 216.
- Ata, Aysu (1997). *Kıssaşü İ-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları) II- Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atabek, Sümeyye (2015). *Manzum Siyer-i Nebî (Dil Özellikleri-Metin)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Baldemir, İsa (1996). *Vefât-ı Nebî*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. London: Oxford University Press.
- Coşar, Asiye Mevhibe (2010). “Eski Anadolu Türkçesi Üzerinde Düşünce ve Yorumlar”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 5/1 Winter 2010: 246-262.
- Develi, Hayati (2002). “Eski Türkiye Türkçesi Ağızlarının Sınıflandırılmasında Morfolojik Esaslar”. *Türkbilig* (4): 117-124.
- Devellioğlu, Ferit (1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. İstanbul: Aydın Kitabevi.
- Ergin, Muharrem (2000). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gabain, A. von (1988). *Eski Türkçenin Grameri*. çev. Mehmet Akalın. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Güler, Fatma Turhal (1996). *Şeyyâd Hamza'nın Vefât-ı Hazret-i Muhammed Aleyhi's-selam Adlı Mesnevisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Gülsevin, Gürer (2007). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, Gürer, Boz, Erdoğan (2013). *Eski Anadolu Türkçesi*, 3. baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.

Kanar, Mehmet (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

Kanar, Mehmet (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 1. baskı. İstanbul: Say Yayınları.

Kanar, Mehmet (2016). *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük*, 1. baskı. İstanbul: Say Yayınları.

Karahan, Leyla (2000). “Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili - Ağız İlişkisi”, *Çeşme Türk Dili Kurultayı*.

Korkmaz, Zeynep (2013). *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, 1. baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*, 3. baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Mahmûd. “Aḥvāl-i Mevt” (katalog sonuç sayfası). <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/ahval-i-mevt/1663> [son erişim tarihi: 29.12.2017].

Mutçalı, Serdar (2012). *Arapça-Türkçe Sözlük*, 3. baskı. İstanbul: Dağarcık Yayınları.

Özcan, Nurgül (2012). “Molla Velî'nin Vefât-ı Nebî'si”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/2 Spring 2012: 839-878.

Özkan, Mustafa (2000). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, 2. baskı. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Sev, Gülsel (2007). *Tarihi Türk Lehçelerinde Hâl Ekleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Şahin, Hatice (2015). *Eski Anadolu Türkçesi*, 4. baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.

Timurtaş, Faruk Kadri (1992). “Eski Anadolu Türkçesi”. *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 120-145.

Tokatlı, Ümit (1996). *Pîr Mehmed b. Evrenos b. Nûreddin Za'îfi, Kitâb-ı Bostân-ı Nasâyih*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük: http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (son erişim tarihi: 26.03.2018).

Yelten, Muhammet (2009). *Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

TIPKIBASIM

1b-2a

2b-3a

3b-4a

4b-5a

5b-6a

6b-7a

7b-8a

8b-9a

9b-10a

10b-11a

11b-12a

12b-13a

13b-14a

14b-15a

